

Nužna obrana, prekoračenje nužne obrane i krajnja nužda u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i praksi

Premor Kolarić, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:303665>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Katedra za kazneno pravo

Filip Premor Kolarić

**NUŽNA OBRANA, PREKORAČENJE NUŽNE OBRANE I KRAJNJA
NUŽDA U HRVATSKOM KAZNENOM ZAKONODAVSTVU I PRAKSI**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Sunčana Roksandić

Zagreb, 2024.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao diplomski rad pod naslovom:

NUŽNA OBRANA, PREKORAČENJE NUŽNE OBRANE I KRAJNJA NUŽDA U HRVATSKOM KAZNENOM ZAKONODAVSTVU I PRAKSI

i da sam njegov autor.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim
izvorima

(bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni ili
popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u
popisu literature.

Ime i prezime:

Filip Premor Kolarić

Datum:

10. svibnja 2024.

ZAHVALA

Za moje roditelje, brata i najbliže ljude oko mene – Vaša pomoć i podrška mi je uvelike olakšala studij i doveli ste me do diplomskog rada.

Hvala vam!

Posebna hvala i mojoj mentorici prof. dr. sc. Sunčani Roksandić!

Sadržaj

1. UVOD	1
2. NUŽNA OBRANA	5
2.1. Općenito o nužnoj obrani	5
2.2. Povijest nužne obrane u Hrvatskoj i u svijetu	6
2.2.1. Nužna obrana u rimskom pravu	7
2.2.2. Nužna obrana u kanonskom pravu	8
2.2.3. Nužna obrana u srednjem vijeku	8
2.2.4. Nužna obrana na području Republike Hrvatske	8
2.3. Nužna obrana u kontinentalnim i anglosaksonskim pravnim sustavima	10
2.3.1. Nužna obrana u kontinentalnim pravnim sustavima	10
2.3.2. Nužna obrana u anglosaksonskim pravnim sustavima	12
2.4. Elementi nužne obrane	12
2.4.1. Napad	12
2.4.2. Obrana	15
2.4.3. Subjektivni element nužne obrane	17
2.5. Razmjernost napada i obrane	18
2.6. Istodobnost napada i obrane	20
2.7. Nužna pomoć	21
2.8. Isključenje prava na nužnu obranu	23
2.9. Ograničenje nužne obrane	24
3. PREKORAČENJE NUŽNE OBRANE	26
3.1. Općenito o prekoračenju nužne obrane	26
3.2. Intenzivno prekoračenje nužne obrane	27
3.3. Ekstenzivno prekoračenje nužne obrane	29
3.4. Prekoračenje nužne obrane zbog jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom	32
4. PRIMJERI NUŽNE OBRANE I PREKORAČENJA NUŽNE OBRANE U PRAKSI ...	36
4.1. Primjer 1	36
4.2. Primjer 2	37
5. KRAJNJA NUŽDA	39
5.1. Općenito o krajnjoj nuždi	39
5.2. Teorijska opravdanja krajnje nužde	41
5.3. Razvoj instituta krajnje nužde u Republici Hrvatskoj	43
5.4. Opravdavajuća krajnja nužda	44

5.4.1.	Opasnost	44
5.4.2.	Otklanjanje opasnosti	48
5.5.	Ispričavajuća krajnja nužda	50
5.6.	Krajnja nužda u praksi	52
5.6.1.	Primjer 1.....	52
5.6.2.	Primjer 2.....	53
6.	ZAKLJUČAK	55
7.	LITERATURA.....	56

1. UVOD

U uvodu ću najprije objasniti odabir teme, te vas zatim provesti kroz pojmove protupravnosti i isključenja protupravnosti općenito, kako bi kasniji sadržaj djela koji govori o specifičnim razlozima isključenja protupravnosti bio lakše čitljiv i razumljiv.

I prije nego što sam krenuo na studij, uvijek mi je kazneno pravo zvučalo i činilo se najinteresantnijom i najizazovnijom granom prava, odabir kaznenog prava kao grane prava u kojoj se najviše vidim u budućnosti se kroz godine studija i praksu u odvjetničkom uredu još više iskristalizirao. Naravno da onda i tema dolazi iz toga područja i to iz cjeline koja me zaintrigirala već na predavanju na drugoj godini, te sam je ovim putem odlučio detaljnije proučiti i napraviti osvrt na nju iznoseći svoja mišljenja i stavove o postojećoj teoriji i praksi.

„Protupravnost je, uz radnju, biće kaznenog djela i krivnju, jedan od elemenata pojma kaznenog djela u formalnom smislu, što znači da ako nema protupravnosti, odnosno ako nisu ostvarena obilježja protupravnosti, nema niti kaznenog djela u materijalnom smislu. Protupravnost označava povredu prohibitivne, odnosno imperativne norme kaznenog prava. Kršenje prohibitivne (zabranjujuće) norme pretpostavlja aktivnu radnju (činjenje) dok se kod kršenja imperativne norme (zapovijedajuće) norme radi o pasivnoj radnji (nečinjenju).“¹

„Biće kaznenog djela indicira protupravnost što znači da se, ako su radnjom kaznenog djela ostvarena obilježja bića kaznenog djela, pretpostavlja (presumira) da je ta radnja protupravna.“² No, radnja ipak neće biti protupravna ako postoji razlog isključenja protupravnosti, primjerice, netko je mogao pucati iz pištolja, kako bih odbio od sebe protupravan napad, te će se u tom slučaju raditi o nužnoj obrani kao razlogu isključena protupravnosti. Postojanje razloga isključenja protupravnosti predmet je dokazivanja u kaznenom postupku kojem se pristupa ukoliko se pojavi sumnja da radnja kojom je ostvareno biće kaznenog djela nije bila protupravna. Procesna posljedica

¹ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017., str. 37.

² Ibidem.

isključenja protupravnosti donošenje je oslobađajuće presude, odnosno presude kojom se okrivljenik oslobađa od optužbe.³

Kazneni zakon (dalje: KZ)⁴ u čl. 87. definira pojam protupravne radnje, navodeći da je to radnja kojom su ispunjena obilježja kaznenog djela, a ne postoji razlog isključenja protupravnosti. Da bi naglasio protupravnost kao posebni element kaznenog djela, zakonodavac kod nekih kaznenih djela posebno ističe da se radi o „protupravnom“, „neovlaštenom“ i dr. ostvarenju obilježja bića kaznenih djela.⁵ Tako se, primjerice, naglašava da je kaznenopravno relevantan isključivo „protupravni“ prekid trudnoće s obzirom na to da prekid trudnoće, odnosno pobačaj, ako je izveden u skladu s pozitivnim propisima i sukladno pravilima struke (lege artis), nije kažnjiv.

„Za donošenje presude kojom se okrivljenik proglašava krivim potrebno je utvrđenje svih elemenata pojma kaznenog djela, pa tako i protupravnosti. Kad je riječ o kaznenopravnim sankcijama, neke od njih mogu biti izrečene i osobama koje tempore criminis nisu bile krive, ali su ostvarile protupravnu radnju.“⁶ Tako se, primjerice, nebrojivim osobama mogu izreći sigurnosne mjere zabrane upravljanja vozilima, zabrane pristupa internetu i dr. Ostvarenje protupravne radnje također je pretpostavka za provođenje mjera oduzimanja imovinske koristi.⁷

U teoriji se razlikuju formalna i materijalna protupravnost. „**Formalna protupravnost** iscrpljuje se u kršenju prohibitivne ili imperativne norme kaznenog prava i ne može se stupnjevati. U tom smislu ne postoji razlika između dvaju kaznenih djela krađe, bez obzira na vrijednost ukradenih stvari, te način počinjena same krađe, kao ni između krađe, i primjerice, silovanja. Poduzimanjem protupravne radnje protupravnost se u formalnom smislu ostvaruje kod svih kaznenih djela bez razlike, a odgovor na pitanje različite težine tih djela nalazi se u pojmu **materijalne protupravnosti** koja se može stupnjevati prema stupnju štete koje je za društvo

³ Ibidem.

⁴ Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022, 114/2023), <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/kazneni-zakon/11/clanak-1>, (posjećeno 15. svibnja 2024.)

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 38.

prouzročena kaznenim djelom kao antisocijalnim činom, te je stupanj kaznenog djela relevantan prilikom odmjeravanja kazne.“⁸

„Materijalna protupravnost usko je povezana i s razlozima isključena protupravnosti. Kod razloga isključenja protupravnosti radi se o tome da je određenim postupanjima došlo do povrede zaštićenog pravnog dobra čime je ostvarena formalna protupravnost, ali okolnost da se taj postupak ostvaruje radi zaštite nekog legitimnog pravnog interesa isključuje njegov antisocijalni karakter, odnosno materijalnu protupravnost.“⁹ Pravnofilozofsko i kriminalnopolitičko opravdanje razloga isključenja protupravnosti uvijek polazi o dominantne dopuštajuće (permisivne) norme koja, na određen način, opravdava određena postupanja koja bi, da takve norme nema, bila protupravna. Primjerice, ako netko prebrzom vožnjom ugrozi sigurnost cestovnog prometa, to će u načelu biti protupravno, no ako je djelo motivirano potrebom da se pravovremeno u bolnicu doveze osoba u smrtnoj opasnosti, protupravnost će biti isključena po osnovi zaštite pretežnijeg društvenog interesa.¹⁰

Razlozi isključenja protupravnosti mogu se podijeliti u nekoliko skupina, najvažnije i najučestalije skupine su opisane u KZ, a možemo ih podijeliti na razloge isključenja protupravnosti iz općeg dijela kaznenog zakona i razloge isključenja protupravnosti predviđene u posebnom dijelu kaznenog zakona. Kod **razloga isključenja protupravnosti iz općeg dijela kaznenog zakona**, radi se o nužnoj obrani i krajnjoj nuždi, ti su razlozi isključenja protupravnosti opće naravi i ne vežu se za pojedina kaznena djela, već je njihova primjena moguća kod većine kaznenih djela. Za razliku od njih, **razlozi isključenja protupravnosti previđeni u posebnom dijelu kaznenog zakona**, vežu se za pojedina kaznena djela i isključuju protupravnost radnje kod tih kaznenih djela.¹¹ Primjerice, članak 143. KZ kao razlog isključenja protupravnosti navodi, zvučno snimanje i prisluškivanje učinjeno u javnom interesu ili drugom interesu koji je pretežniji od interesa zaštite privatnosti snimane ili prisluškivane osobe, te u tom slučaju nema kaznenog djela.¹² Također, u posebnom dijelu se obrađuje i termin zapovijedi nadređenog, koji kao razlog isključenja

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem., str. 38. – 39.

¹¹ Ibidem., str. 39.

¹² Kazneni zakon, Op. cit.

protupravnosti, premda svrstan u posebni dio kaznenog zakona, u osnovi predstavlja opću normu koja nije ograničena na pojedina kaznena djela, već je izdvojena s obzirom na svojstvo počinitelja (vojna osoba).¹³

Posebna su skupina razloga isključenja protupravnosti oni propisani međunarodnim ratnim pravom. Neka radnja koja bi inače bila zabranjena (npr. ubojstvo), u uvjetima oružanog sukoba postaje nekažnjiva, odnosno njezina je protupravnost isključena, osim ako se ne radi o skupinama koje su posebno zaštićene propisima međunarodnog humanitarnog prava ili je počinitelj koristio sredstva koja su zabranjena u ratu.¹⁴

Posljednja su skupina razlozi isključenja protupravnosti izvan materijalnog kaznenog zakonodavstva, kao što su: pristanak oštećenika, zakonita uporaba sredstava prisile i prigovor savjesti. Riječ je o situacijama koje su **odraz načela jedinstva pravnog poretka**, te ih osim u kaznenom pravu, nalazimo i u drugim pravnim granama.¹⁵

„Okolnost da osoba smatra kako je njeno ponašanje dopušteno jer običaji isključuju njegovu protupravnost, ocjenjuje se u kontekstu postojanja, odnosno nepostojanja **zablude o protupravnosti**.“¹⁶ Tako su se osobe optužene za kazneno djelo mučenja životinja branile argumentom da je protupravnost njihova ponašanja isključena jer je u njihovu kraju takvo ponašanje narodni običaj. No, sud je zaključio da se njihovo ponašanje ne može opravdati narodnim običajem jer pravni poredak i civilizirano društvo ne toleriraju običaje kojima se krše norme kaznenog prava, odnosno kojima se, u konkretnom slučaju, ostvaruju obilježja kaznenog djela mučenja životinja.¹⁷

¹³ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit., str. 40.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Presuda Županijskog suda u Splitu, Kž-372/07, od 12.09.2007., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2007StKzB372?HighlightQuery=K%5c%be-372%2f07> (posjećeno 17. svibnja 2024.)

2. NUŽNA OBRANA

2. 1. Općenito o nužnoj obrani

„Institut nužne obrane jedan je od najrazrađenijih u kaznenom pravu s iznimno dugom poviješću, koja dolazi još iz rimskog prava, pa tako i Ciceron navodi da se ne radi o pisanom, već o prirodnom pravu, njome se označava pravo na odbijanje protupravnog napada.“¹⁸ **Nužna obrana ona je obrana koja je prijeko potrebna za odbijanje istodobnog ili izravno predstojećeg protupravnog napada.**¹⁹

„Kako se kaznenim pravom štite najznačajnija pravna dobra, to je suština, odnosno opravdanje nužne obrane u dopuštanju i takvih postupaka kojima se ostvaruje obilježja bića nekih kaznenih djela ako je to u funkciji zaštite pravnih dobara.“²⁰ Radnjom koja se poduzima u nužnoj obrani ostvaruju se obilježja bića kaznenih djela, pa i onih najtežih (npr. ubojstva), no s obzirom na svrhu koja se njome ostvaruje, a to je zaštita pravnog poretka, toj radnji nedostaje svojstvo protupravnosti.²¹

„Institut nužne obrane utjelovljuje dva važna načela. Prvo je **načelo samozaštite** u kojem se ogleda pravo pojedinca na zaštitu individualnih pravnih dobara koja mu pripadaju. No, nužna obrana, kao što i sami naziv sugerira, nije samoobrana jer uključuje i tzv. nužnu pomoć, odnosno situacije u kojima se napad odbija od trećih osoba. U tome se ogleda funkcija nužne obrane u očuvanju pravnog poretka pa se drugo načelo naziva **načelom zaštite pravnog poretka.**“²²

Moglo bi se reći da je krilatica nužne obrane da „**pravo ne smije ustuknuti pred nepravom**“. Tako se od napadnutog, odnosno od drugih osoba ako je riječ o nužnoj pomoći, ne traži da uzmaknu pred napadom i da bježe (turpis fuga), već da aktivno spriječe, pod određenim uvjetima i u skladu s razumnim mogućnostima koje su im bile na raspolaganju, napad na zaštićena pravna dobra kad već društvo to, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, nije u mogućnosti.²³

¹⁸ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 42.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

Pravni je učinak nužne obrane isključenje protupravnosti. Prema tome, radnja napadnutog koji usmrti napadača u nužnoj obrani nije protupravna. U procesnom smislu to znači da na njegovoj strani nema krivnje zbog čega sud, kad utvrdi da je riječ o postupanju u nužnoj obrani, mora donijeti presudu kojom se okrivljenik oslobađa od optužbe.²⁴

Naš zakonodavac institut nužne obrane propisuje u članku 21. Kaznenog zakona, te ću odmah na početku rada postaviti taj članak, koji je i središte ovoga rada, kako bi u nastavku čitatelji imali na umu odredbu zakonodavca:

„ (1) Isključena je protupravnost djela počinjenog u nužnoj obrani.

(2) Nužna je ona obrana koja je prijeko potrebna da se od sebe ili drugoga odbije istodobni ili izravno predstojeći protupravni napad.

(3) Počinitelj koji prekorači granice nužne obrane može se blaže kazniti.

(4) Nije kriv tko prekorači granice nužne obrane zbog ispričive jake prepasti prouzročene napadom.“²⁵

2.2. Povijest nužne obrane u Hrvatskoj i u svijetu

Svaki dan svjedočimo sve ubrzanijem napretku znanosti, tehnike i tehnologije. Stoga se javlja potreba za reformiranjem pravnog sustava, budući da pravo mora pratiti društvene promjene i biti u skladu s modernim dostignućima suvremene civilizacije te prilagođeno novonastalim potrebama i shvaćanjima društva. Postoje pravni instituti koji su prisutni od najranijih dana ljudske povijesti, od nastanka i razvoja prvih gradova-država, i koji kontinuirano prate razvoj i napredak civilizacije. Jedan od takvih pravnih instituta je i institut nužne obrane. Ovaj institut možemo smatrati dijelom prirodnog prava, jer prirodni nagon čovjeka uključuje samoodržanje i samozaštitu. Da bismo razumjeli mjesto i značaj ovog instituta u današnjem suvremenom kaznenom pravu, potrebno je ukratko pregledati njegov razvoj kroz povijest.²⁶

²⁴ Ibidem.

²⁵ Kazneni zakon, Op. cit.

²⁶ Hajdarović S.; *Historijski razvoj instituta nužne obrane*; Revija za pravo i ekonomiju; godina 21.; broj 1.; Mostar 2020., https://www.researchgate.net/publication/351051359_Historijski_razvoj_instituta_nuzne_odbrane (posjećeno 19. svibnja 2024.)

2.2.1. *Nužna obrana u rimskom pravu*

Već sam spomenuo da se nužna obrana od samih početaka smatrala prirodnim ljudskim pravom. Opće stanje nužde, iz kojeg je proizašao institut nužne obrane, spominje se od davnina. Ovo stanje nužde nalazimo u drevnim zakonima poput Zakonika XII ploča, donesenog u Rimu 450. godine prije Krista. Iako rimsko pravo nije posebno klasificiralo različite pravne institute, uključujući kazneno pravo, institut nužne obrane bio je prepoznat i primjenjivan.²⁷

Nužna obrana se mogla iščitati iz određenih izreka, proizašlih iz prirodnog prava, kao što je izreka: „*Adversus periculum, naturalis ratio permittit se defendere*“, odnosno, "Protiv opasnosti prirodni razum se dopušta braniti." Iako su Rimljani smatrali nužnu obranu dijelom prirodnog prava, nisu dopuštali njezinu zloupotrebu. Nužna obrana bila je racionalno ograničena, tako da je bila dopuštena samo ako je bila razmjerna prijetećoj opasnosti.²⁸

U rimskoj praksi postojalo je pravilo koje je dopuštalo obranu protiv napadača koji je došao s oružjem, čime je bilo jasno da se pravo na obranu odnosilo samo dok je napad trajao ili je neposredno prijetio. Osim toga, nije bila dopuštena osveta, te je postojala jasna razlika između osвете i obrane. Uvjet za postojanje nužne obrane bio je postojanje nezakonitog napada, a svi teoretičari su se slagali da je protupravni napad morao prethoditi obrani. Međutim, bilo je različitih mišljenja o tome što se može braniti, dok su neki smatrali da je jedino život mogao biti zaštićen nužnom obranom, drugi su vjerovali da se institut odnosi i na zaštitu imovine.²⁹

Rimljani su dopuštali nužnu obranu i u situacijama obrane pokretne imovine, no ta obrana bila je ograničena. Obrana imovine bila je dopuštena samo ako je prijetnja gubitka imovine bila razmjerna posljedicama obrane. Zaključno, rimsko pravo je prepoznalo nužnu obranu pri zaštiti života, tijela, imovine, časti i ugleda, no ta obrana bila je uvijek razmjerna prijetećoj opasnosti.³⁰

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

2.2.2. *Nužna obrana u kanonskom pravu*

Nakon rimskog prava, razvilo se kanonsko pravo koje je također prepoznavalo nužnu obranu kao prirodno pravo. Međutim, kao ni u rimskom pravu, tako ni u kanonskom pravu, opseg nužne obrane nije bio precizno određen. Neki teoretičari smatraju da se to može pripisati različitim oblicima vlasti. Na primjer, talijanski gradovi su imali statute u kojima je pravo na nužnu obranu bilo priznato u neograničenom opsegu. Nužna obrana bila je postavljena tako da se svako pravno dobro ili interes morao njome štititi.³¹

Prema kanonskom pravu, kazna se smatrala sredstvom za ispravljanje zločina i načinom pomirenja ljudske slobode s božanskom voljom. Crkveno pravo je smatralo nužnu obranu nekažnjivom, pod uvjetom da motiv napadnutog nije bio posljedica zloupotrebe navodne nužne obrane.³²

2.2.3. *Nužna obrana u srednjem vijeku*

Institut nužne obrane pojavljuje se i u srednjem vijeku, kada je smatran prirodnim pravom čovjeka koje nije zahtijevalo posebno obrazloženje. Izvori iz 13. i 14. stoljeća već tada govore o ovom institutu.³³

Najpoznatiji srednjovjekovni kontinentalni pravni izvor, **Constitutio Criminalis Carolina iz 1532. godine**, propisivao je da je napadnuti imao pravo usmrtno napadača u slučaju oružanog napada ako nije mogao pobjeći bez ugrožavanja ili povrjeđivanja svog života, tijela ili časti, te se u tom slučaju nije smatralo da je postupao skrivljeno.³⁴

2.2.4. *Nužna obrana na području Republike Hrvatske*

Nužna obrana bila je definirana u članku 24. Općeg dijela Kaznenog zakonika Kraljevine SHS. Tijekom rasprava o nacrtu Kaznenog zakonika Kraljevine Jugoslavije, u verziji iz 1922. godine, pojam "nužna" obrana zamijenjen je pojmom "neophodna" obrana, što u suštini znači isto jer potrebna obrana implicira neophodnost. Prema članku 24., djelo počinjeno u nužnoj obrani nije bilo protupravno, što znači da je isključena

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

kaznena odgovornost za takva djela.³⁵ Za isključenje protupravnosti morali su biti ispunjeni sljedeći uvjeti: postojanje napada, njegova protupravnost, istovremenost napada te usmjerenost protiv vlastitog ili tuđeg pravnog dobra, pri čemu obrana mora biti razmjerna kako bi se napad odbio. Nužna obrana bila je dozvoljena za zaštitu svakog pravnog dobra, uključujući ugled i čast. Prekoračenje granica nužne obrane bilo je regulirano na način da je sud mogao ublažiti kaznu po slobodnoj ocjeni, a ako je prekoračenje bilo učinjeno zbog jake razdraženosti, prepasti ili straha, počinitelj nije bio kažnjavan.³⁶ Dok danas postoji značajna razlika je li prekoračenje bilo učinjeno zbog jake razdraženosti ili prepasti, više o tome kasnije.

Kazneni zakon SFRJ iz 1951. ostaje dosljedan temeljima postavljenima u Kaznenom zakoniku Kraljevine SHS, te tako u članku 9. Kaznenog zakonika SFRJ iz 1951. godine propisuje da: „Nije kazneno djelo ono koje je počinjeno u nužnoj obrani. Nužna je ona obrana koja je neophodno potrebna da počinitelj od sebe ili drugog odbije istovremeni protupravni napad. Počinitelj koji prekorači granice nužne obrane može biti blaže kažnjen, a ako je prekoračenje uzrokovano jakim razdraženošću ili prepasti izazvanom napadom, može biti oslobođen od kazne.“³⁷ U rujnu 1976. godine donesen je novi Kazneni zakon SFRJ, koji u bitnom djelu slijedi rješenje iz 1951. godine.³⁸

Kazneni zakon Republike Hrvatske iz 1977. godine ne uređuje institut nužne obrane, no u članku 2.³⁹ se poziva na odredbe Osnovnog Krivičnog zakona Republike Hrvatske iz 1976. koji u članku 9., slijedi rješenje iz Kaznenog zakona SFRJ.⁴⁰

Kazneni zakon iz 1997. godine u članku 29. uređuje institut nužne obrane te propisuje da nema kaznenog djela kad je počinitelj postupao u nužnoj obrani. Da je nužna obrana ona obrana koja je prijeko potrebna da počinitelj od sebe ili drugoga odbije

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Krivični zakon Republike Hrvatske (Narodne novine br. [25/1977](#), [50/1978](#), [25/1984](#), [52/1987](#), [43/1989](#), [8/1990](#), [54/1990](#), [9/1991](#), [67/1991](#), [71/1991](#), [25/1992](#), [33/1992](#), [39/1992](#), [77/1992](#), [91/1992](#), [37/1994](#), [28/1996](#), [30/1996](#), [175/2004](#), [110/1997](#)), članak 2., <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/krivicni-zakon-republike-hrvatske/20>, (posjećeno 20. svibnja 2024.)

⁴⁰ Osnovni Krivični zakon Republike Hrvatske (Službeni list SFRJ, br. [44/1976](#), [36/1977](#), [56/1977](#), [34/1984](#), [74/1987](#), [57/1989](#), [83/1989](#), [3/1990](#), [38/1990](#), Narodne novine br. [53/1991](#), [71/1991](#), [39/1992](#), [91/1992](#), [58/1993](#), [37/1994](#), [108/1995](#), [28/1996](#), [110/1997](#)), članak 9., <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/osnovni-krivicni-zakon-republike-hrvatske>, (posjećeno 20. svibnja 2024.)

istodobni ili izravno predstojeći protupravni napad. Te da se počinitelj koji je prekoračio granice nužne obrane može blaže kazniti, a ako je do prekoračenja došlo zbog jake razdraženosti ili prepasti prouzročene napadom, može se osloboditi kazne.⁴¹

2.3. Nužna obrana u kontinentalnim i anglosaksonskim pravnim sustavima

Nužna obrana je pojam poznat gotovo svim zemljama svijeta pod tim nazivom. Ako usporedimo dva pravna sustava, europski kontinentalni i anglosaksonski, možemo uočiti značajne razlike, kao i na specifičnosti unutar europskog kontinentalnog sustava.⁴² Prije svega, u europskom kontinentalnom pravnom sustavu **nužna obrana je zakonski regulirana**, u zemljama poput Hrvatske, Njemačke, Austrije, Francuske, Švicarske, Norveške, Danske, Švedske, Italije i Španjolske. Nasuprot tome, u Engleskoj i Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), **nužna obrana je dio precedentnog prava**, što znači da su elementi i uvjeti nužne obrane prepušteni doktrini i sudskoj praksi.⁴³ U nastavku ću detaljnije opisati razlike sa naglaskom na kontinentalne pravne sustave, iz razloga što i naš pravni sustav njima pripada.

2.3.1. Nužna obrana u kontinentalnim pravnim sustavima

Kada se promatra europski kontinentalni pravni sustav, postoje različiti stavovi o kaznenopravnom značaju tog instituta. U nekim zemljama, poput Njemačke, nužna obrana je temelj za isključenje protupravnosti, čime se automatski isključuje i kazneno djelo. U drugim zemljama, kao što je Švedska, nužna obrana je temelj za isključenje kaznene odgovornosti, odnosno krivnje. U Danskoj, nužna obrana se koristi kao temelj za isključenje kažnjivosti, dok je u Bugarskoj temelj za isključenje društvene opasnosti.⁴⁴

Za razvoj instituta nužne obrane u okviru kontinentalnih pravnih sustava najznačajniji su njemački (germanski) i francuski pravni sustavi.

Na početku razvoja kaznenog prava u Njemačkoj, ovaj institut se shvaćao tako da je svaka osoba čije je pravo bilo povrijeđeno ili ugroženo imala pravo na samozaštitu bez potrebe za sudskom odlukom, što je značilo da je zaštita bila dozvoljena bez

⁴¹ Kazneni zakon (Narodne novine br. [110/1997](#), [27/1998](#), [50/2000](#), [129/2000](#), [84/2005](#), [51/2001](#), [111/2003](#), [190/2003](#), [105/2004](#), [71/2006](#), [110/2007](#), [152/2008](#), [57/2011](#), [77/2011](#), [125/2011](#), [143/2012](#)), članak 29., (posjećeno 20. svibnja 2024.)

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

ograničenja. Germansko pravo često je pretjerivalo u zaštiti imovine, dopuštajući čak i ubijanje onih koji bi nanijeli štetu.⁴⁵

Tijekom vremena, privatna osveta postajala je sve više ograničena, što je posebno došlo do izražaja s prevladavanjem rimskog i kanonskog prava nad germanskim pravom. Proces ograničavanja privatne osвете bio je spor, ali je postupno dovodio do shvaćanja da rimsko pravo najbolje regulira institut nužne obrane.⁴⁶

Germansko pravo također je poznavalo nužnu obranu u zaštiti časti, te je prepoznavalo koncept prekoračenja granica nužne obrane. Osoba koja bi prekoračila te granice bila bi kažnjena. Slični elementi nužne obrane (napad i obrana) prepoznati su i u suvremenim kaznenim zakonodavstvima.⁴⁷

Donošenjem njemačkog Kaznenog zakonika iz 1871. godine, rasprave o prirodi nužne obrane i kaznenopravna dogmatika počele su se razvijati. Različite teorije su se pojavile, pri čemu su zagovornici subjektivnih teorija smatrali da je za nekažnjivost nužne obrane presudno stanje neuračunljivosti napadnutog u trenutku obrane. S druge strane, neki su poricali pravni karakter nužne obrane, tvrdeći da pravo na upotrebu sile pripada isključivo državi.⁴⁸

Razvoj europskog kontinentalnog pravnog sustava nužne obrane također je bio pod utjecajem francuskih pravnih rješenja. Francuska je smatrala da je država dužna zaštititi ljudski život i braniti napadnutog. Ako država nije mogla pružiti zaštitu, napadnuti je imao pravo na samoobranu.⁴⁹ Francusko kazneno zakonodavstvo postavilo je nekoliko uvjeta za priznavanje prava na nužnu obranu:

1. Napad mora biti protupravan,
2. Upotreba sile mora biti usmjerena na povredu nekog prava napadnutog,
3. Napad mora trajati ili ozbiljno prijetiti,

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

4. Napad mora biti izveden u vrijeme, na mjestu i pod okolnostima gdje državni aparat nije mogao zaštititi napadnutu osobu, omogućujući joj da se brani nužnom obranom.⁵⁰

Ove različite perspektive i teorije bile su značajne za razvoj suvremenog koncepta nužne obrane u europskom kontinentalnom kaznenom pravu, pa tako i za razvoj instituta nužne obrane u okviru kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske.

2.3.2. *Nužna obrana u anglosaksonskim pravnim sustavima*

Za razliku od europskokontinentalnog pravnog sustava, anglosaksonski pravni sustav uglavnom nema pisane odredbe o nužnoj obrani. U Engleskoj se slučajevi nužne obrane rješavaju putem običajnog prava (Common Law), dok je određivanje ovog instituta često prepušteno doktrini ili se ponekad predviđa kao procesnopravni institut.⁵¹

U anglosaksonskom pravu, pojam "*defence*" odnosi se na situacije kada su prisutni svi konstitutivni elementi kaznenog djela (i objektivni i subjektivni elementi), ali se zbog određenih razloga smatra da je ponašanje počinitelja ili opravdano i društveno prihvatljivo, ili da nedostaje razlog za upućivanje prijekora počinitelju za učinjeno.⁵²

2.4. Elementi nužne obrane

Objektivni elementi nužne obrane su napad i obrana, dok je **subjektivni element** nužne obrane postupanje s obrambenom voljom.

2.4.1. *Napad*

Pretpostavka je nužne obrane postojanje **protupravnog napada** upravljenog na određeno zaštićeno pravno dobro napadnute ili treće osobe.⁵³ Na primjer, „Sud prvog stupnja analizom provedenih dokaza zaključuje da je okrivljenik postupao u nužnoj obrani uz isključenje protupravnosti. Ovakvo postupanje okrivljenika je prema tome bilo u potpunom suglasju s odredbom članka 21. stavak 2. KZ/11 budući je okrivljenik vidjevši nasrtanje oštećenika i njegove supruge koja u ruci nosi grablje, reagirao

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ Horvatić, Željko; Derencinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 42.

zamahivanjem štihačom i to snagom do srednjeg intenziteta, a koja je bila prijeko potrebna da od sebe odbije u tom trenutku protupravni napad, jer prethodno okrivljenik za takvo ponašanje oštećenika nije dao nikakvog pravnog povoda s obzirom da je štihačom razbijao svježi beton, pa dakle takva reakcija oštećenika nije ni u kojem slučaju bila pravno opravdana.“⁵⁴

„Napadom se smatra svaka povreda ili ugrožavanje zaštićenog pravnog dobra i on, da bi nužna obrana bila dopuštena, mora biti protupravan. Mora se raditi o protupravnosti u kaznenopravnom smislu.“⁵⁵

Neki autori smatraju da protupravni napad ne mora nužno predstavljati kazneno djelo, pa se tako i smetanje posjeda može smatrati protupravnim napadom koji napadnutom daje pravo na nužnu obranu, te su i neke sudske odluke na tome tragu.⁵⁶ Moje mišljenje je da bi se na taj način institut nužne obrane nepotrebno pretjerano proširio, te da bi se mogao maliciozno iskorištavati pred sudom.

„**Napad mora potjecati od čovjeka i mora biti stvaran i aktualan.** Ako napad ne potječe od čovjeka, neće se raditi o nužnoj obrani, već eventualno o krajnjoj nuždi jer se napad životinje u pravnom smislu tretira kao opasnost, a životinja kao stvar.“ Iznimka su situacije u kojima se životinja koristi kao puko sredstvo u rukama napadača (npr. otrovna zmija). Tada će se također raditi o nužnoj obrani kao i u situacijama u kojima napadač koristi bilo koje drugo sredstvo, npr. vatreno oružje, oštre predmete ili slično.⁵⁷

Zanimljiva je situacija u kojoj napad potječe od čovjeka, ali žrtva napada nije čovjek, već životinja, te i u tome slučaju možemo govoriti o nužnoj obrani. Kazneno djelo mučenja ili ubijanja životinja svrstava se u kaznena djela protiv okoliša⁵⁸, koja otvaraju brojna sporna pitanja, uključujući primjenu klasičnih instituta općeg dijela kaznenog prava, poput nužne obrane. Naglasak je na zaštiti života i zdravlja životinja

⁵⁴ Presuda Županijskog suda u Karlovcu, Kž 50/2020-3, od 25.02.2020., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2020ZsKAKzB50A3?HighlightQuery=K%c5%be+50%2f2020-3> (posjećeno 27. svibnja 2024.)

⁵⁵ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 42.

⁵⁶ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 43.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Kazneni zakon, Ubijanje ili mučenje životinja – članak 205., Op. cit.

kao dijela okoliša, a ne kao nečijeg vlasništva.⁵⁹ Život i zdravlje životinja su pravna dobra posebno zaštićena Zakonom o zaštiti životinja i Kaznenim zakonom. Zakonska definicija nužne obrane ne ograničava dobra koja se mogu štititi nužnom obranom. Stoga se protupravni napad na životinju, koji ugrožava njezin život ili zdravlje, može odbiti nužnom obranom.⁶⁰ S obzirom na to da se prvenstveno radi o zaštiti života i zdravlja životinja, a ne o zaštiti ljudskih osjećaja prema mučenoj životinji, ispravno je stajalište da životinja može biti "drugi" u smislu članka 21. stavka 2. KZ-a, te je sukladno tome dopušteno postupanje počinitelja u nužnoj pomoći. Na taj način se potvrđuje načelo afirmacije prava naspram neprava.⁶¹ Prihvaćanjem mogućnosti nužne obrane u slučaju kaznenog djela ubijanja ili mučenja životinja, sudska praksa može doprinijeti prevenciji tih kaznenih djela, jer bi to ohrabrilo potencijalne pomagače, a obeshrabrilo potencijalne napadače, koji bi mogli postati svjesni da se njihovo protupravno ponašanje može fizički zaustaviti u okviru nužne obrane ili pomoći.⁶²

Zahtjev da napad mora biti stvaran znači da nema nužne obrane ako napadnuti samo smatra da se radi o napadu koji zapravo ne postoji.⁶³ Na primjer, zamisliva je situacija u kojoj osoba posumnja da ju naoružana službena osoba napada, premda joj prilazi samo kako bi ju identificirala, te se u tome slučaju naravno ne bi radilo o nužnoj obrani. U takvim se situacijama radi o tzv. **putativnoj nužnoj obrani** kao vrsti zablude o razlozima koji isključuju protupravnost.⁶⁴

„Napad mora biti i aktualan, što znači istodoban ili izravno predstojeći. Obrana protiv napada koji nije započeo ili je dovršen, nije nužna obrana, već tzv. vremensko (ekscesivno) prekoračenje njezinih granica. Iznimka je neposredno predstojeći napad koji se opravdava potrebom ranije intervencije u zaštićena dobra napadača jer bi čekanje da napad započne, u nekim situacijama bilo nerazumno i dovelo do povrede zaštićenog dobra.“⁶⁵ Tako okrivljenik prilikom verbalnog napada i lamatanja vatrenim oružje od

⁵⁹ Nedić T.; *Primjenjivost nužne obrane kod kaznenog djela mučenja ili ubijanja životinje*; Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka (1991) v. 38, br. 2, 779-798 (2017), <https://hrcak.srce.hr/file/271800> (posjećeno 28. svibnja 2024.)

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

⁶³ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 43.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

strane oštećenika, nije dužan čekati da do pucnjave zaista i dođe, već ranije intervenirati jer bi posljedice čekanja mogle biti kobne.

Napad će biti isključen kod tzv. **dogovorenih obračuna** kod kojih su sve strane istodobno i napadači i napadnuti.⁶⁶ Tako je sud utvrdio da slijed događaja prema kojem su optuženik i oštećenik nakon prethodnih događaja koji su završili, najprije otišli svojim kućama, uzeli automatske puške pa se potom vratili na mjesto događaja, evidentno pokazuje da se upotrebom takva oružja odlučili međusobno obračunati, čime je optuženik faktički pristao na obračun, a kako su pucanje jedan prema drugom istovremeno i započeli, i optuženik i oštećenik imaju se smatrati napadačima pa nema uvjeta za isključenje protupravnosti na temelju nužne obrane.⁶⁷

2.4.2. *Obrana*

„Protupravnost radnje isključuje samo ona obrana koja je, prema okolnostima konkretnog slučaja, **uistinu bila nužna. Nužna će biti ona obrana koja je u danim okolnostima bila prijeko potrebna da se odbije napad, odnosno bit će potrebno utvrditi da napad nije bilo moguće otkloniti na drugi način kojim se u manjoj mjeri ugrožavaju, odnosno povređuju dobra napadača.**“⁶⁸

Tako se, primjerice, neće raditi o nužnoj obrani u primjeru napadnute osobe koja je napad mogla otkloniti tako da se obrani nanošenjem tjelesne ozljede napadaču, a ona ga je umjesto toga usmrtila.⁶⁹

Kod nužne se obrane, uz potrebu poštovanja razmjernosti između napada i obrane, traži i poštovanje dužnosti napadnutog da u maksimalnoj mjeri štedi napadača, odnosno njegova dobra. To se, na prvi pogled, može učiniti proturječnim, no dobiva svoj smisao ako se uzme u obzir načelo supsidijarnosti kaznenopravne zaštite⁷⁰

Naime, ako pravni poredak ima pravo na preventivno djelovanje na način i u mjeri koji moraju voditi računa o dobrima napadača, pa tako i službene osobe koje

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 406/2008-4, od 18.02.2009, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VS RH2008IKzB406A4?HighlightQuery=k%c5%be+406%2f08> (posjećeno 28. svibnja 2024)

⁶⁸ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 43

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem.

predstavljaju pravni poredak i poduzimaju službene radnje u ime tog pravnog poretka pri uhićenju ili primjeni mjera prisile, također moraju voditi računa o **načelu razmjernosti**, iz toga proizlazi da ta ograničenja vrijede i za napadnutu osobu jer nitko ne može na drugoga prenijeti više prava, no što ga sam ima (*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*).⁷¹

Nužan mora biti sam akt obrane, način obrane i mjera obrane. Neophodnost nužne obrane proizlazi iz principa samozaštite, ako samozaštita ne traži povredu napadača ne može ona biti dopuštena na osnovu principa zaštite prava.⁷² Pri ocjeni je li obrana u konkretnom slučaju bila prijeko potrebna, treba uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito jačinu napada, opasnost napadača i obrambena sredstva koja stoje na raspolaganju napadnutome. Ta ocjena mora se izvršiti *ex ante* i mora biti objektivna, tj. mora se ocijeniti odgovara li ponašanje napadnutog načinu na koji bi postupio svaki razuman čovjek u istoj situaciji.⁷³

To potvrđuje i sljedeća sentenca Vrhovnog suda Republike Hrvatske⁷⁴., U postupku je nesporno utvrđeno da je oštećenik došao u kuću okrivljenika s uperenim pištoljem tražeći od okrivljenikove majke da vrati dugovani novac, jer će ih u protivnom sve ubiti. Pri naguravanju ju je drškom pištolja udario u glavu, a potom i okrivljenika, te im nanio tjelesne ozljede, pri čemu je iz pištolja ispao spremnik sa streljivom, kojeg je digao sa poda, te se držeći pištolj u jednoj, a spremnik streljiva u drugoj ruci, pokušao udaljiti prema cesti, dok se za njim kretao okrivljenik. Na kolniku ispred kuće, u položaju sučelice, okrivljenik je preklopnim nožem duljine oštice 9,5 cm ubo oštećenika u predjelu lijeve strane prsnog koša, nanijevši mu ubodne rane prednje strane prsnog koša lijevo s ozljedom plućne maramice, koje su teške naravi.⁷⁵ Napad oštećenika nije prestao, već je bio samo privremeno prekinut zbog ispadanja spremnika iz pištolja, što jasno proizlazi iz činjenice da oštećenik, čim se okrivljenik nakon ubadanja odmiče od njega, odmah osposobljava pištolj i puca u njegovom pravcu.

⁷¹ Ibidem.

⁷² T. Kos; Nužna obrana kod kaznenih djela protiv časti i ugleda; pregledni znanstveni članak; UDK: 343:228:343.63; 10. 01. 2010., str. 179., <https://policijska-akademija.gov.hr/UserDocsImages/onkd/2-2010/tkos.pdf> (posjećeno 28. svibnja 2024.)

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž-466/09, od 26.05.2011, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2009IKzB466A7> (posjećeno 29. svibnja 2024.)

⁷⁵ Ibidem.

Prvostupanjski sud pravilno zaključuje da se okrivljenik, pokušavajući omesti oštećenika da ponovno gurne spremnik u pištolj, branio od izravnog predstojećeg napada, no činjenica je da oštećenik, prije nego li je uboden, nije uspio gurnuti spremnik sa streljivom u pištolj i nije bio u objektivnoj mogućnosti ispaliti hitac, zbog čega je predstojeći napad mogao biti efikasno otklonjen i na drugi način - fizičkim nasrtajem ili ubadanjem oštećenika u manje vitalni dio tijela s ciljem oduzimanja ili ispadanja pištolja, odnosno spremnika iz ruku oštećenika. Kada se okrivljenik odlučio na ubadanje oštećenika nožem u vitalni dio tijela prekoračio je granice dopuštene nužne obrane u smislu čl. 21. st. 2. KZ-a i počinio kazneno djelo pokušaja ubojstva.⁷⁶

Navedeni slučaj je dobar primjer intenzivnog prekoračenja nužne obrane, o čemu ću više govoriti u nastavku djela.

2.4.3. *Subjektivni element nužne obrane*

„Subjektivni element nužne obrane je postupanje s **obrambenom voljom**. Osoba koja je napadnuta mora postupati s namjerom otklanjanja protupravnog napada. U suprotnom će se raditi o isprovociranom napadu kod kojeg osoba izaziva drugoga da ju napadne kako bi pod krinkom nužne obrane prema toj osobi počinila kazneno djelo. U takvim je situacijama, tzv. **isprovociranog**, odnosno **insceniranog napada**, pravo na nužnu obranu isključeno jer osoba ne postupa s obrambenom voljom.“⁷⁷

Najbolji i životno najčešći primjer isprovociranog napada je situacija u kojoj oštećenik prilazi okrivljeniku, te ga prvi verbalno ili fizički napada, sa namjerom da ga isprovocira te da pod krinkom nužne obrane povrijedi neko njezino dobro (npr. život ili tijelo). U tome slučaju ne bi postojala obrambena volja, pa posljedično niti nužna obrana.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 44.

2.5. Razmjernost napada i obrane

Razmjernost između intenziteta napada i obrane ne znači da onaj koji se brani ne smije nanijeti težu povredu od one koja mu prijete, već se samo i uvijek radi o tome da se ne može pozvati na nužnu obranu onaj tko reagira sasvim nerazmjerno. Iako se napadnuti ne treba ograničiti na defanzivnu obranu (tj. odbijanje ili pariranje udaraca), već ima pravo i na ofenzivnu (tj. smije prijeći u protunapad ako se ne može drugačije obraniti), od njega se očekuje da štedi napadača što je više moguće. **U slučaju da napadnutom stoje na raspolaganju razni načini odbijanja napada, on mora izabrati onaj koji je za napadača blaži, a opet dovoljno siguran da ukloni istodobnu ili neposredno predstojeću opasnost.**⁷⁸

U hrvatskom kaznenom pravu, za razliku od nekih drugih zakonodavstava, ne postoji zakonska odredba koja ograničava nužnu obranu samo od napada na najvažnija pravna dobra kao što su život i tijelo, odnosno spolne slobode. Jedino ograničenje u tom smislu, koje je izvedeno iz EKLJP-a (koja u čl. 2., st. 2. propisuje da nije u suprotnosti s pravom na život oduzimanje života drugome radi, među ostalim, obrane od protupravnog nasilja što isključuje slučajeve tzv. čistih napada na imovinu kao što je, primjerice, krađa, ali ne i mješovitih delikata s elementima nasilja kao što su, primjerice, razbojništvo ili razbojnička krađa) i judikature ESLJP-a, je da nužna obrana ugrožavanjem života napadača nije dopuštena radi zaštite imovine⁷⁹

„S obzirom na ranije navedeno, načelo razmjernosti znači isključivo to da mora postojati razmjer između napada i obrane što se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju i ovisi o obilježjima napadača i napada s jedne strane te napadnutog i obrane s druge strane. Ono ne znači da napadnuti ne smije napadaču nanijeti težu povredu od one koja je njemu prijetila.“⁸⁰

Okolnosti koje se uzimaju u obzir u utvrđivanju razmjera između napada i obrane intenzitet su i način napada, kao i sredstva koja napadnutom stoje na raspolaganju za obranu. Ako se u postupku utvrdi da obrana nije bila razmjerna, radit će se o prekoračenju nužne obrane.⁸¹

⁷⁸ T. Kos; Nužna obrana kod kaznenih djela protiv časti i ugleda, Op. cit., str. 180.

⁷⁹ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 45.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

Zanimljiv je slučaj oštećenika koji je majku optuženika uhvatio rukama za majicu i vrat govoreći pritom pogrдне riječi. Sud je utvrdio da se nije radilo o radnji koja bi imala karakter protupravnog napada koji bi ozbiljnije ugrožavao život i tijelo napadnute osobe zbog čega ni radnja optuženika koji je potom napadača deset puta snažno udario sjekirom po glavi i tijelu od čega je ovaj na mjestu preminuo, nema značaj prijeko potrebne obrane.⁸² Sud je obrazložio svoju presudu sljedećim argumentom:“ Naime, okolnost da je pok. K. K. tijekom kritičnog događaja uhvatio majku optuženika, Lj. K., rukama za majicu i vrat govoreći pritom pogrдне riječi, u konkretnom slučaju, nema karakter protupravnog napada koji bi ozbiljnije ugrožavao njezin život i tijelo, a time niti radnja optuženika koji je potom svog oca deset puta snažno udario sjekirom po glavi i tijelu od čega je ovaj na mjestu preminuo, nema značaj prijeko potrebne obrane. Ovo iz razloga što se radilo o, nažalost, uobičajenom sukobu između optuženikovih roditelja koja situacija niti ranije nije zahtijevala optuženikovu pomoć, a i sam u obrani navodi da se trebao maknuti pa bi otac i majka vjerojatno sami završili sukob kao i mnogo puta prije“.⁸³

Prema mišljenju autora knjige “Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II“ sa kojim se i ja također slažem, proizlazi da je sud pogriješio u konkretnom predmetu u ocjeni da nije postojao protupravni napad jer se držanje osobe za vrat u kombinaciji s upućivanjem pogrđnih riječi svakako mora smatrati protupravnim napadom (da se radilo samo o pogrđnim riječima to bi bio primjer tzv. beznačajnog napada koji isključuje pravo na nužnu obranu. No, u ovom konkretnom predmetu nedostaje razmjer između napada niskog intenziteta i ofenzivne obrane vrlo visokog intenziteta zbog čega se radi o prekoračenju nužne obrane.

Kad je riječ o sredstvima obrane, jedno od pitanja je smije li napadnuti koristiti oružje ili opasno oruđe radi odbijanja napada golorukog napadača. Teorija i sudska praksa na to pitanje odgovaraju potvrdno. „Korištenje oružja ili opasnog oruđa bit će u pravilu dopušteno ako je napadač osoba veće tjelesne snage u odnosu na napadnutog ili

⁸² Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Kžm 30/14-4, od 28.08.2014.; <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2014KzmB30A4> (posjećeno 01. lipnja 2024.)

⁸³ Ibidem.

ako se napadnuti nalazi u ležećem položaju, na leđima, što mu otežava ili u potpunosti onemogućava razumnu i trezvenu procjenu manje invazivnog sredstva obrane.“⁸⁴

Dobar primjer je predmet u kojem je sud utvrdio da se radi o nužnoj obrani u situaciji u kojoj je oštećenik, nakon verbalnog prepucavanja, fizički napao maloljetnika tako da ga je udario i s bicikla srušio na tlo, nadvio se nad njega te ga udario šakom po glavi, uslijed čega je napadnuti u ležećem napadu poduzeo radnju odbijanja napada koji traje tako da je ubo nožem oštećenika.⁸⁵

„Test razmjernosti uvijek mora biti proveden *ex ante*, dakle s obzirom na situaciju koja je prethodila nužnoj obrani i s obzirom na pretpostavku postupanja razumne osobe u usporedivoj situaciji.“⁸⁶ Tako je sud ocijenio da se radi o nužnoj obrani u primjeru optuženika koji je s kuhinjskim nožem koji mu se našao pri ruci, otklonio protupravni napad s leđa, udaranjem u glavu, tako da je oštećenika ozlijedio ubodom noža slabog intenziteta u trbuh (koji je rezultirao ubodnom radnom koja nije ušla u trbušnu šupljinu), i to s obzirom da je postupio onako kako bi to učinila razborita osoba da se našla u istovjetnoj situaciji.⁸⁷

2.6. Istodobnost napada i obrane

„Da bi se radilo o nužnoj obrani, ona mora biti istodobna s napadom. Ako obrana prethodi napadu ili mu slijedi, neće se raditi o nužnoj obrani.“⁸⁸ Nije dopuštena obrana protiv nekih budućih napada jer bi to vodilo u opću nesigurnost (**anticipirana nužna obrana**, tj. ona obrana koja se poduzima radi otklanjanja mogućeg napada), iznimka je obrana od izravnog predstojećeg napada. Također nije dopuštena obrana protiv dovršenih napada, ona je kontradiktorna već po samom izričaju pa s pravnog gledišta predstavlja **osvetu**.⁸⁹

⁸⁴ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 45.–46.

⁸⁵ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Kžm 52/2014-4, od 20.01.2015; <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2014KzmB52A4> (posjećeno 01. lipnja 2024.)

⁸⁶ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 46.

⁸⁷ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 791/2013-4, od 26.02.2014; <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2013IKzB791A4> (posjećeno 03. lipnja 2024.)

⁸⁸ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 46.

⁸⁹ T. Kos; Nužna obrana kod kaznenih djela protiv časti i ugleda, Op. cit., str. 178.

Napad traje sve dok napadač nije definitivno odustao ili promašio, odnosno dok nije nastupila povreda. Privremeni prestanak napada ne podrazumijeva i apsolutni prestanak, no u trenutku kad napad definitivno prestaje, prestaje i pravo na nužnu obranu.⁹⁰

U kontekstu istodobnosti napada i obrane postavlja se pitanje uporabe tzv. zaštitnih sredstava, dakle onih kojima se preventivno zaštićuju određena dobra (npr. kuće, dvorišta, poljoprivredna zemljišta i slično) tako da se ona aktiviraju u trenutku napada.⁹¹ O tome će se, primjerice, raditi kod stavljanja kućne ograde pod visoki napon kako bi se spriječile provalne, odnosno teške krađe. Premda se zaštitna sredstva postavljaju prije napada i upravo s ciljem njegova sprečavanja (posebno ako su istaknuti znakovi koji ukazuju na opasnost), kod zaštitnih sredstava nije u pitanju istodobnost napada i obrane jer se ona aktiviraju u trenutku napada što znači da udovoljavaju kriteriju istodobnosti. Iz toga slijedi da će zaštitna sredstva biti dopuštena ako udovoljavaju kriteriju razmjernosti što je, u opisanom primjeru, isključeno s obzirom na zabranu zaštite imovine povredom, odnosno ugrožavanjem života napadača.⁹²

2.7. Nužna pomoć

„Nužna pomoć je podvrsta nužne obrane, te se radi o situacijama u kojima se napad odbija od trećih osoba. Dvojbeno je da li je pretpostavka pružanja nužne pomoći pristanak napadnute osobe. To ovisi o kakvu je napadu riječ i o kojim se zaštićenim pravnim dobrima napadnute osobe radi.“⁹³

Ako je riječ o dostupnim pravnim dobrima kod kojih pristanak oštećenika isključuje protupravnost, tada se, dakako pod uvjetom da na njega treća osoba pristaje, i neće raditi o protupravnom napadu, pa ga i neće biti potrebe otklanjati. Ako bi nesvjesna te okolnosti, osoba ipak postupala s ciljem odbijanja nepostojećeg napada treće osobe, ona bi bila u zabludi o okolnostima koje isključuju protupravnost, radilo bi se o tzv. **putativnoj nužnoj obrani.**⁹⁴

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 46.

⁹² Ibidem.

⁹³ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 47.

⁹⁴ Ibidem.

Kada govorimo o dostupnim pravnim dobrima, zanimljiva su kaznena djela protiv časti i ugleda, iz razloga što je u nekim situacijama teško protumačiti je li na njih treća osoba pristaje ili ne. S obzirom na specifičnost dobra koje se štiti, pružatelj nužne pomoći često neće znati da li je čast napadnutog oskvrnuta te ima li napadnuti volju braniti se.⁹⁵ Dvojba neće postojati ako napadnuti zatraži pomoć (primjerice, gost u restoranu zatraži od konobara da mu pomogne spriječiti drugog pijanog gosta koji ga neprekidno vrijeđa) ili se to vidi iz njegova ponašanja (primjerice, zaplače jer je povrijeđen, ali se zbog straha ne usudi braniti, iako je jasno da bi to htio) ili obrnuto ako je on jasno dao do znanja drugima da nema volju braniti se, najčešći slučaj bi bio zbog bliskosti s napadačem (npr. napadnuti roditelj napadača koji je u kasne sate došao po svog sina u noćni klub da ga odvede kući, a on ga zbog utjecaja alkohola ili droge počne vrijeđati).⁹⁶ Dvojba će postojati ako se ni iz kakvog postupka napadnutog ne mogu očitovati njegova psihička zbivanja. U takvom bi slučaju, ako bi došlo do kaznenog postupka protiv pružatelja pomoći, primjenom načela *in dubio pro reo* trebalo uzeti da je kod napadnutog postojala obrambena volja.⁹⁷

S druge strane, ako se radi o pravnim dobrima kojima subjekt ne može slobodno raspolagati (npr. život), tada za otklanjanje napada neće biti potrebno tražiti pristanak treće osobe (napadnute osobe).⁹⁸ Jasno je da bi u takvim situacijama svako odugovlačenje ili predugo vaganje između aktivnosti i pasivnosti pružatelja pomoći, moglo biti tragično za napadnutu osobu, iz tog razloga se je i pravni poredak prilagodio tome.

„Nužnom se pomoći napad može otklanjati i od pravnih osoba, pa i od države koja je također pravna osoba.“⁹⁹ Tako će, primjerice, osobu koja se sprema aktivirati eksploziv na glavnom trgu krcatom ljudima biti dopušteno u nužnoj obrani onemogućiti, pa i njezinim tjelesnim ozljeđivanjem ili oduzimanjem života. Međutim, te će situacije biti iznimne i potrebno ih je tumačiti krajnje restriktivno kako se ne bi

⁹⁵ T. Kos; Nužna obrana kod kaznenih djela protiv časti i ugleda, Op. cit., str. 183.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 47.-49.

⁹⁹ Ibidem.

pod krinkom zaštite pravnog poretka realizirali različiti oblici političkih obračuna ili privatne pravde.¹⁰⁰

2.8. Isključenje prava na nužnu obranu

Postoje situacije u kojima je pravo na nužnu obranu isključeno, tako nije dopuštena **nužna obrana protiv nužne obrane**. Odnosno, napadač koji je drugog doveo u situaciju da se brani nema pravo pozivati se na nužnu obranu. Međutim, ukoliko napadnuti prekorači nužnu obranu, tada se napadaču priznaje pravo na obranu, ali je ono ograničeno s obzirom na njegovu aktivnu ulogu kojom je izazvao napadnutog, u tome slučaju bi se radilo o izazvanom napadu koji implicira ograničenje nužne obrane¹⁰¹, o čemu ću više reći kasnije.

Pravo na nužnu obranu bit će isključeno i u slučaju **beznačajnog napada** i isprovociranog, odnosno insceniranog napada. Iako se u načelu nužna obrana u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i praksi ne ograničava na zaštitu samo nekih dobara i to od određenih vrsta napada, ona će biti isključena ukoliko je nerazmjern između napadnutog dobra i onoga koje se obranom nastoji zaštititi znatan i ne opravdava socijalnu funkciju, odnosno svrhu nužne obrane.¹⁰² Tako, primjerice, neće biti riječ o nužnoj obrani u situaciji u kojoj okrivljenik ubije drugoga zbog toga što je uvrijedio njega ili blisku osobu.

Slično opravdanje pravni poredak pronalazi i za isključenje prava na nužnu obranu u slučaju **isprovociranog, odnosno insceniranog napada**. Tako, primjerice ako netko namjerno uvredom ili odguravanjem izazove drugog da ga napadne kako bi ga pod krinkom nužne obrane usmrtio, nije ispunjen subjektivni element nužne obrane, a to je obrambena volja. U ovom slučaju, počinitelj ne postupa s obrambenom voljom, već isključivo s namjerom usmrćenja ili tjelesnog ozljeđivanja drugog.¹⁰³

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Ibidem.

2.9. Ograničenje nužne obrane

Od isključenja prava na nužnu obranu valja razlikovati ograničenje nužne obrane kod koje postoji pravo na nužnu obranu, ali je sama nužna obrana ograničena s obzirom na način, modalitete i sredstva obrane. U literaturi se ograničenje nužne obrane naziva još i ograničenjem prava na nužnu obranu što nije ispravno, iz razloga jer u tim situacijama nije ograničeno pravo na nužnu obranu napadnute osobe. Ona neupitno zadržava pravo da se brani, te se ono ni na koji način ne ograničava. A, ono što se ograničava su načini, metode i sredstva otklanjanja protupravnog napada. S obzirom na sve navedeno ispravno je govoriti o ograničenju nužne obrane, a ne o ograničenju prava na nužnu obranu. Nužna obrana ograničena je u trima situacijama:

- a) Napad osobe koja nije kriva
- b) Napad osobe iz garantnog odnosa
- c) Izazvanom napadu¹⁰⁴

Napad osobe koja nije kriva se odnosi na napade djece i nebrojivih osoba (primjerice, teško umno bolesne osobe), kao i osoba kojima je krivnja isključena zbog zablude. Ovaj oblik ograničenja nužne obrane opravdava se potrebom zaštite osoba kojima se zbog njihove nesposobnosti za krivnju ne može uputiti prijekor.

Kod **ograničenja nužne obrane između osoba u garantnom odnosu** polazi se od potrebe zaštite osoba u garantnom odnosu (primjerice, između roditelja i djeteta ili bračnih drugova) koje su i inače dužne skrbiti jedne o drugima. U sudskoj praksi, pa i u dijelu pravne teorije, postoje shvaćanja o tome da kod osoba u garantnom odnosu dužnost štedjeti napadača obuhvaća i dužnost napadnute osobe da pretrpi i tjelesne ozljede. No to shvaćanje nikako nije opravdano, iz razloga što napadnuta osoba ne može unaprijed znati kakve će težine biti ozljede koje će joj biti nanesene od napadača pa bi zahtijevati od nje da otpri napad, značilo izložiti ju potencijalnom ugrožavanju života. Također, svrha nužne obrani polazi od premise da pravo ne smije uzmaknuti pred nepravom, što je u potpunoj suprotnosti s ovakvim shvaćanjem.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Ibidem.

I posljednje ograničenje nužne obrane postoji, kod tzv. **izazvanog napada**. „Za razliku od isprovociranog, odnosno insceniranog napada, kod izazvanog napada napadnuti nije namjerno isprovocirao osobu koja ga je napala kako bi pod krinkom nužne obrane povrijedio neko njezino dobro (primjerice, život ili tijelo), ali je svojim aktivnim postupcima (primjerice, vrijeđanjem ili zlostavljanjem) sam pridonio da bude napadnut. Opravdanje tog razloga za ograničenje nalazi se u doprinosu napadnute osobe stvaranju opasnog stanja kao povoda za protupravni napad.“¹⁰⁶

¹⁰⁶ Ibidem.

3. PREKORAČENJE NUŽNE OBRANE

3.1. Općenito o prekoračenju nužne obrane

Kao što sam ranije opisao, nužna obrana je esencijalni pravni koncept koji omogućuje pojedincu da se brani od trenutnog ili neposredno prijetećeg protupravnog napada, bilo da dolazi od samog sebe ili od drugoga. Ovaj koncept, koji se smatra jednim od najvažnijih u kaznenom pravu, služi kao osnova za isključenje protupravnosti. Prekoračenje granica nužne obrane, koje može imati različite posljedice ovisno o obliku, predstavlja značajan aspekt ovog pravnog koncepta.¹⁰⁷

U svrhu određivanja što predstavlja dopuštenu obranu, potrebno je prvo definirati preduvjete i granice nužne obrane. Na primjeru Hrvatskog Kaznenog zakona, vidimo da zakon ne daje jasno određenje prekoračenja, već samo propisuje pravne učinke takvog prekoračenja. Takav neodređeni zakonski izričaj nije rijetkost.¹⁰⁸ Ni njemački (§ 33.) ni švicarski KZ (Art. 16.) ne sadrže pobliže određenje prekoračenja. S druge strane u austrijsko su rješenje (§ 3.) uključene određene smjernice: radi se o „prekoračenju opravdane obrane“ ili „korištenju očigledno neprikladne obrane“. S obzirom na takvu situaciju, neodređeni je zakonski tekst nužno dopunjen tumačenjima kaznenopravne znanosti i sudske prakse.¹⁰⁹

Pravni sustav postavlja zahtjev počinitelju da u situaciji nužne obrane odabere najmanje nasilno sredstvo obrane, čime se promiče promišljenost i opreznost. Ipak, zakonodavac pokazuje razumijevanje za počinitelja u ovakvim situacijama kroz mogućnost ublažavanja kazne za prekomjerno postupanje.¹¹⁰

Prekoračenje granica nužne obrane može se dogoditi na različite načine, kao što su prekomjerna uporaba sile, reakcija na napad izvan određenih vremenskih ili prostornih granica, ili pogađanje treće strane tijekom obrambene radnje.¹¹¹

¹⁰⁷Herceg Pakšić B; Zakonska regulacija i pravna priroda prekoračenja nužne obrane kao ispričavajućeg razloga de lege lata et de lege ferenda; Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 22 No. 1, 2015.; 30.6.2015.; str. 125.-127.; <https://hrcak.srce.hr/file/229288> (posjećeno 07. lipnja 2024.)

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ Ibidem.

Danas se prekoračenje nužne obrane može podijeliti na intenzivni i ekstenzivni eksces, u obje situacije nema isključenja protupravnosti, nego ekscesna ponašanja počinitelja imaju različite pravne učinke. U odnosu na KZ/97 postoji razlika vezana uz afekt jake razdraženosti: više nema mogućnosti oslobođenja od kazne. Novo uređenje ovdje predviđa postojanje kaznenog djela uz ublažavanje kazne. Postojanje ispričive jake prepasti podloga je ispričavajućeg razloga koji isključuje postojanje kaznenog djela jer nema krivnje.¹¹²

Razgraničenje intenzivnog i ekstenzivnog ekscesa nije u praksi uvijek jednostavno i ponekad će se raditi o kombinaciji obaju ekscesa.¹¹³ Tako, primjerice, napadnuti koji ležeći na leđima otklanja napad višestrukim ubadanjem nožem napadača koji leži na njemu istovremeno može prekoračiti nužnu obranu i prema intenzitetu i prema njezinim vremenskim granicama. Prema intenzitetu po kriteriju razmjernosti (npr. jedan ubod bio je dovoljan da se otkloni napad), a prema vremenskim granicama po kriteriju trajanja napada (npr. napadač je već nakon prvog uboda prestao s napadom).¹¹⁴

„U takvim graničnim situacijama valja uzeti da preteže intenzivni eksces. To je važno stoga što vremensko prekoračenje zapravo i nije prekoračenje nužne obrane. Naime, da bi mogla biti prekoračena, nužna obrana prije toga mora postojati, a ona postoji samo u slučaju ako postoji i napad. Ako napada nema, nema ni nužne obrane pa ni njezina prekoračenja, iz toga razloga se zakonska odredba o prekoračenju nužne obrane odnosi isključivo na intenzivni eksces.“¹¹⁵

3.2. Intenzivno prekoračenje nužne obrane

„Intenzivni je eksces situacija u kojoj napadnuti primijeni obranu koja nije bila prijeko potrebna iz razloga što je precijenio jačinu napada ili je upotrijebio teže sredstvo od onoga koje mu je bilo na raspolaganju. Naziva se intenzivni eksces jer obrana po svojem intenzitetu, odnosno jačini, premašuje napad, tj. počinitelj izlazi izvan mjere dopuštene obrane (lat. *moderamen inculpatae tutelae*).“¹¹⁶

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 50.

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Herceg Pakšić B; Zakonska regulacija i pravna priroda prekoračenja nužne obrane kao ispričavajućeg razloga de lege lata et de lege ferenda; op. cit. str. 128.

Utvrđivanje granice prijeko potrebne obrane s pravom se smatra važnom aporijom u praktičnoj primjeni instituta nužne obrane, jer se radi o postupku u kojem bi trebalo povući granicu između prava i neprava. Do danas nema univerzalne formule koja bi vrijedila za sve moguće situacije prekoračenja u ovom smislu, nego je nužnost obrambene radnje i prekoračenje granica dopuštenog *quaestio facti*. Sukladno tome mjera dopuštene obrane ocjenjuje se od slučaja do slučaja, naravno, uz uvažavanje određenih smjernica. U tome pomažu obrazloženja sudskih presuda.¹¹⁷

Za određivanje obrane kao relativno najblažeg sredstva mjerodavni su različiti faktori. S jedne strane, to su jačina i opasnost napada, a s druge strane, sredstva i mogućnosti obrane koje napadnuti ima na raspolaganju, kao i njihova vjerojatnost uspjeha. Pri tome je nužno uzeti u obzir sveukupne okolnosti konkretne situacije sukoba. Kod ove vrste ekscesa, problem leži u tome što obrana ne zadovoljava kriterij prijeko potrebe jer joj nedostaju neka ili sva prethodno navedena obilježja. U praksi to znači da je napadnuti ili odabrao pogrešno sredstvo obrane ili nije pravilno "dozirao" svoju obranu.¹¹⁸

Tipičan primjer prekoračenja po intenzitetu je situacija u kojoj je napadnuti koristio teže sredstvo obrane, a na raspolaganju mu je bila razumna mogućnost korištenja blažeg sredstva, također kod ograničenja nužne obrane posezanje za ofenzivnom obranom umjesto defanzivne u pravilu će također značiti prekoračenje nužne obrane (iznimka će biti situacije u kojima napadnuti nije imao drugih mogućnosti za odbiti protupravan napad).¹¹⁹

Kako sam već ranije spomenuo, zakonske odredbe o prekoračenju granica nužne obrane primjenjuju se isključivo na intenzivno prekoračenje. Ovakvo tumačenje prihvaćeno je kako u teoriji, tako i u sudskoj praksi. Intenzivni eksces može imati dva različita pravna učinka: **počinitelj može biti blaže kažnjen ili njegova krivnja može biti isključena** ako je prekoračenje granica obrane uzrokovano opravdanom jakim prepasti izazvanom napadom.¹²⁰

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Schönke / Schröder; Strafgesetzbuch: StGB: Kommentar; 30., revidirano izdanje 2019.

¹¹⁹ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 49.

¹²⁰ Herceg Pakšić B; Zakonska regulacija i pravna priroda prekoračenja nužne obrane kao ispričavajućeg razloga de lege lata et de lege ferenda; op. cit. str. 129 - 148.

Prvi mogući učinak je fakultativno ublažavanje kazne, ovo je predviđeno zbog smanjene krivnje počinitelja. Zakon priznaje da je napadnutom teško precizno procijeniti vrstu i mjeru prijeko potrebne obrane zbog kratkog vremena na raspolaganju, te ima razumijevanja za njegovu pogrešnu procjenu. Ova mogućnost ublažavanja kazne primjenjuje se na prekoračenje granica nužne obrane kada počinitelj djeluje bez utjecaja afekata ili pod utjecajem steničkih afekata, kao i drugih asteničkih afekata osim ispričive jake prepasti. Hrvatsko rješenje, koje prepoznaje i vrednuje druge afekte osim prepasti te djelovanje bez afekta, može se smatrati prikladnim jer uvažava specifične okolnosti u kojima se počinitelj nalazi.¹²¹

Ne slijedi svi pravni sustavi hrvatsko rješenje. Tako primjerice, za razliku od navedene odredbe hrvatskog KZ-a, odredba o prekoračenju nužne obrane iz § 33. njemačkog KZ-a ne spominje nikakvo ublažavanje kazne za počinitelja. Iz toga slijedi da njemačka odredba u pogledu intenzivnog prekoračenja granica nužne obrane poznaje ili nekažnjivost na temelju postojanja ispričavajućeg razloga kad je riječ o određenim, izričito navedenim afektima ili pak kažnjavanje počinitelja u punom opsegu. Rješenje prema kojem zakonodavac ne pokazuje baš nikakvo razumijevanje za počinitelja koji se ne skrivljeno našao u situaciji koja od njega zahtijeva poduzimanje obrambene radnje je dosta okrutna i prema mišljenju autora ovog djela ne opravdavajuća, te zapravo stavlja u isti položaj prvotnog napadača i prvotnu žrtvu napada za isto kazneno djelo u postupku pred sudom.¹²²

Drugi je učinak isključenje krivnje za intenzivno prekoračenje granica nužne obrane uzrokovano asteničkim afektom ispričive jake prepasti. O tome više u nastavku teksta u posebnom odlomku.

3.3. Ekstenzivno prekoračenje nužne obrane

Prema prevladavajućem stavu u hrvatskoj i komparativnoj teoriji i praksi, ispričavajući učinak nije moguć kod ekstenzivnog ekscesa, kada počinitelj prekoračuje vremenske granice nužne obrane. To se obično objašnjava činjenicom da u takvoj situaciji napad više ne postoji, što je osnovni preduvjet za priznavanje prava na nužnu

¹²¹ Ibidem.

¹²² Ibidem.

obranu. Postoji nekoliko vrsta ekstenzivnog ekscesa koje se razlikuju ne samo po svojim obilježjima i sadržaju, već i prema mogućim pravnim posljedicama, a to su:

- a) naknadni ekstenzivni eksces
- b) prijevremeni ekstenzivni eksces
- c) prostorni ekstenzivni eksces¹²³

Naknadni ekstenzivni eksces situacija je u kojoj napadnuta osoba povređuje dobra napadača naknadno, kad je napad već završio. U tom slučaju napad više ne postoji, pa tako nema ni nužne obrane. U ovom slučaju obrana traje predugo. Primjena zakonske odredbe o prekoračenju granica nužne obrane u takvim situacijama nije moguća i to je jedinstven stav hrvatske kaznenopravne teorije i sudske prakse. Takvo je stajalište prakse opravdano, jer ako se napadnuti brani i nakon što je napad završio, više se ne radi o obrani, nego o osveti zbog prethodnog napada. Tad se mijenjaju uloge pa prvobitno napadnuti postaje napadač.¹²⁴ Osnovna razlika između naknadnog ekstenzivnog ekscesa i osвете je, što osveta ili odmazda zbog prethodnog napada ne stoje ni u kakvu odnosu i postoji jasan vremenski odmak. Osveta predstavlja nedvojbenu i lako rješiv problem ekscesa i za nju je navedeno stajalište posve opravdano. Dok bi blaže ili ispričavajuće tretiranje naknadnog ekstenzivnog ekscesa iznimno moglo biti govora.¹²⁵

Postoje teorije o situacijama ekstenzivnog ekscesa na koje bismo mogli primijeniti odredbu o ispričavajućem učinku. Primjerice, u njemačkoj literaturi nalazimo zanimljiv kriterij koji bi mogao udovoljiti tom zahtjevu, a radi se o postojanju uske vremenske povezanosti između obrane od stvarnog napada i „obrane“ nakon završenog napada. U hrvatskoj literaturi daje se kriterij prirodne povezanosti počiniteljeve naknadne reakcije s prethodnim obrambenim radnjama, a može se kao uvjet zahtijevati i neposredan vremenski kontinuitet.¹²⁶ Ako se radi o takvim situacijama, pravni učinak naknadnog ekstenzivnog ekscesa mogao bi se iznimno izjednačiti s učincima predviđenima za intenzivan eksces. Ovdje se zapravo i ne radi o klasičnom naknadnom ekstenzivnom ekscesu, nego o situaciji u kojoj se nedopuštene

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Ibidem.

radnje vremenski neposredno nastavljaju na nužnu obranu ili njezino intenzivno prekoračenje. Iz tog razloga je možemo označiti i kao intenzivno prekoračenje s elementima naknadnog ekstenzivnog ekscesa. Praktično je, osim toga, teško točno utvrditi koji dio poduzetih radnja spada u obrambene, a koji u vremenski ekscesne. Kako je već ranije spomenuto, moguću nesigurnost pri utvrđivanju činjeničnog stanja valja razriješiti primjenom pravila *in dubio pro reo* i prednost dati intenzivnom prekoračenju.¹²⁷

Tipičan primjer je situacija u kojoj napadnuta osoba napadaču zadaje nekoliko daljnjih uboda nožem, iako ga je već prvi svladao i onesposobio za daljnji napad.

Drugi pojavni oblik ekstenzivnog prekoračenja nužne obrane jest **prijevremeni ekstenzivni eksces**, u kojem se počinitelj „brani“ od napada koji još nije počeo ili još izravno ne predstoji, dakle prerano. I na tu se vrstu ekstenzivnog ekscesa odbija primjena zakonske odredbe o prekoračenju granica nužne obrane, kako u hrvatskoj tako i poredbenoj teoriji i praksi. Argument je jednak onomu kod naknadnog ekstenzivnog ekscesa: ne postoji položaj nužne obrane s obzirom na to da nema napada.¹²⁸

Kako sam već ranije spomenuo, nije dopuštena anticipirana nužna obrana jer se tako stvara opća nesigurnost: mnogi bi se obračuni opravdavali strahom od budućih napada, a postojanje budućih činjenica teško je pouzdano utvrditi. No to ipak ne znači da se takvu počinitelju ne pruža nikakav olakotni tretman kroz sustav kaznenog prava. Tako u okviru sudskog postupka ako postoje pretpostavke, može se primijeniti zabluda o okolnostima koje isključuju protupravnost.¹²⁹

Primjer prijevremenog ekstenzivnog ekscesa bi bila situacija u kojoj je Optuženik A tijekom noći ušao u dvorište i čuo zvuk repetiranja puške, sličan zvuku ubacivanja metka u cijev. Uključio je baterijsku lampu i vidio osobu B s puškom usmjerenom prema njemu, iz toga je zaključio da će B pucati jer nije reagirao na njegovo upozorenje. Nastavno na to, optuženik je pucao iz pištolja prema B, te kada je B zateturao, optuženik je iza njega vidio siluetu druge osobe C kako se kreće prema njemu,

¹²⁷ Ibidem.

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Ibidem.

očekujući da će i ta osoba pucati. Zbog toga je ispalio još jedan metak prema tlu, koji je pogodio C u petu. Kasnije je utvrđeno da B u pušci nije imao metak i da je puška bila zakočena, pa stoga optuženiku nije prijetio niti je postojala objektivna opasnost od napada. Branitelji optuženika su smatrali da se radilo se o putativnoj nužnoj obrani prema oštećenicima B i C, koju je prvostupanjski sud ocijenio opravdanom te je optuženika oslobodio optužbi, naknadno u postupku je i Vrhovni sud RH odbio žalbu i potvrdio prvostupanjsku presudu.¹³⁰

Posljednja je vrsta **prostorni ekstenzivni eksces** nužne obrane, u kojemu se obrana proteže na treću ne sudjelujuću osobu na način da počinitelj povređuje njezina pravna dobra obranom od napadača. Radi se o pogrešnom usmjerenju obrane, te posljedično tome ne može ni nastati situacija nužne obrane jer treća ne sudjelujuća osoba nije napadač.¹³¹

3.4. **Prekoračenje nužne obrane zbog jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom**

Poseban oblik prekoračenja nužne obrane je onaj do kojeg je došlo zbog jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom. Riječ je o afektima, odnosno osjećajima iznimno jakog intenziteta i vrlo kratkog trajanja.¹³²

„U kaznenopravnom smislu afekti se ubrajaju u privremenu duševnu poremećenost. Samo iznimno mogu isključiti ubrojivost, i to u slučaju kada su tako snažni da dovode do tzv. **suženja svijesti**. S obzirom na odnos osobe prema vanjskom svijetu, razlikuju se stenički i astenički afekti. **Stenički su afekti** oni koje obilježava osjećaj nadmoćnosti, snage i aktivnosti, sklonost precjenjivanju vlastitog ja, bezobzirnost i agresivnost (takav je afekt razdraženost, mržnja, ljutnja, bijes i sl.). Dok su **astenički afekti** oni koji su obilježeni osjećajima podložnosti i slabosti, sklonost vlastitom podcjenjivanju (to su, primjerice, strah i prepast).“¹³³

¹³⁰ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 463/2001-3; od 01.10.2003; <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VS RH2001IKzB463A3> (posjećeno 10. lipnja 2024.)

¹³¹ Herceg Pakšić B; Zakonska regulacija i pravna priroda prekoračenja nužne obrane kao ispričavajućeg razloga de lege lata et de lege ferenda; op. cit. str. 149.

¹³² Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 50

¹³³ Herceg Pakšić B; Zakonska regulacija i pravna priroda prekoračenja nužne obrane kao ispričavajućeg razloga de lege lata et de lege ferenda; op. cit. str. 137.–139.

Radi utvrđivanja određenih afekata nalaže se postupovna radnja vještačenja. Postojanje pojedinog afekta tempore criminis utvrđuje sudskomedicinski vještak psihijatar a kriteriji za utvrđivanje prirode, intenziteta i trajanja afekata se smatraju najsubjektivnijim dijelom forenzičke psihopatologije.¹³⁴

U ranijem kaznenom zakonodavstvu razlikovanje ovih dvaju afekata nije predstavljalo problem s obzirom na to da su njihovi pravni učinci bili jednaki. Tako je sud u slučaju utvrđenja da je do prekoračenja nužne obrane došlo zbog stanja afekta, počinitelja mogao osloboditi od kazne, dok je kod „običnog“ prekoračenja postojala mogućnost ublažavanja kazne. Donošenjem novog zakona učinjena je bitna promjena, te je prema pozitivnom zakonskom rješenju, stenički afekt izjednačen s „običnim“ prekoračenjem nužne obrane, dok se ispričiva jaka prepast smatra tzv. **ispričavajućim razlogom koji isključuje krivnju**.¹³⁵

Novo zakonsko rješenje je obrazloženo time što „pravni poredak zahtijeva od ljudi da kontroliraju svoju razdraženost zbog čega ona ne može biti razlog za oslobođenje od krivnje“, no to rješenje nije savršeno i ima nekih nedostataka. Premda, su stenički i astenički efekt dva različita emotivna stanja, jasno je da se oni u pravilu isprepliću i da je stanje svijesti počinitelja tempore criminis u pravilu uvijek negdje između jake razdraženosti i jake prepasti, dok su čista stanja u praksi vrlo rijetka. Iz toga proizlazi da bi vještak psihijatrijske struke trebao u svom nalazu i mišljenju indicirati koji je od ovih afekata in concreto bio prevladavajući što u mnogim situacijama može biti problem.¹³⁶

Također, novo zakonsko rješenje dovodi u znatno nepovoljniji položaj osobe koje počine kazneno djelo u prekoračenju nužne obrane izazvano steničkim afektom. Držanje pod kontrolom afektivnih stanja nije uvijek jednostavno i ne ovisi samo o volji subjekta da to učini već i o različitim specifičnostima njegove psihičke konstitucije, u prvom redu temperamentu, potom toleranciji na stresne situacije, mogućnosti

¹³⁴ Ibidem.

¹³⁵ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 50

¹³⁶ Ibidem.

abreagiranja itd., a slabost je postojećeg zakonskog rješenja da te specifičnosti zanemaruje.¹³⁷

Moje mišljenje o novom zakonskom rješenju je da nije savršeno, ali da se radi o pitanju u praksi, za koje je nemoguće pronaći savršeno rješenje, te da iako postojeće rješenje dovodi u znatno nepovoljniji položaj osobe koje počine kazneno djelo u prekoračenju nužne obrane izazvano steničkim afektom, **da zadovoljavajuće prenosi ideju cijelog kaznenog poretka, koja je usmjerena protiv agresije.**

U teoriji i praksi često je **sporno razgraničenje ubojstva u prekoračenju nužne obrane (u stanju jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom) i usmrćenja na mah.** Distinkciju između ova dva pojma komplicira činjenica što je u objema situacijama napadnuti doveden u stanje afekta aktivnošću napadača, odnosno oštećenika. No, razlike između ovih dviju kvalifikacija ipak postoje.¹³⁸ Tako se, kod nužne obrane uvijek mora raditi isključivo o napadu, dok se kod usmrćenja na mah može raditi i o zlostavljanju ili teškom vrijeđanju. Na subjektivnoj strani, kod usmrćenja na mah počinitelj postupa s namjerom na mah (*dolus repentinus*) dok kod ubojstva u prekoračenju nužne obrane (u afektivnom stanju) napadnuti postupa s obrambenom voljom koja kod usmrćenja na mah ne postoji.¹³⁹ Zatim, privilegirani oblik usmrćenja na mah priznaje se samo onoj osobi koja je u stanje afekta dovedena bez svoje krivnje uslijed napada, zlostavljanja ili teškog vrijeđanja, dok je kod ubojstva u prekoračenju nužne obrane moguće i da se radilo o izazvanom napadu, tj. da je napadnuti sam pridonio da dođe do napada pa time i počinjenja kaznenog djela u intenzivnom ekscesu. Konačno, ubojstvom u prekoračenju nužne obrane može se otklanjati i napad koji je postojao prema drugoj osobi (nužna pomoć), dok se kod usmrćenja na mah radi o situaciji tzv. kratkog spoja kod kojeg su napad, zlostavljanje, odnosno teško vrijeđanje usmjereni isključivo prema napadnutom, a ne i prema trećim osobama.¹⁴⁰

Unatoč razlikama između ova dva pojma, u praksi će ih biti vrlo teško razgraničiti pa bi u dvojbi glede pravne kvalifikacije koja je za počinitelja najpovoljnija,

¹³⁷ Ibidem.

¹³⁸ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 51.

¹³⁹ Ibidem.

¹⁴⁰ Ibidem.

djelo trebalo kvalificirati kao usmrćenje na mah u prekoračenju nužne obrane. Iz razloga, što je kazna privilegiranog usmrćenja blaža za okrivljenika od kazne propisane za ubojstvo, dok kvalifikacija prekoračenja nužne obrane ostavlja mogućnost daljnjeg ublažavanja, odnosno izricanja kazne ispod propisanog minimuma.¹⁴¹ Iako se na prvi pogled može učiniti da je to u suprotnosti sa zabranom dvostrukog vrednovanja olakotnih okolnosti, taj prigovor valja otkloniti jer bi navedena kvalifikacija tek ostavila sudu prostor za daljnje ublažavanje, a na njemu je da, ovisno o svim utvrđenim pravno relevantnim činjenicama, to provede ili ne.¹⁴²

¹⁴¹ Ibidem.

¹⁴² Ibidem.

4. PRIMJERI NUŽNE OBRANE I PREKORAČENJA NUŽNE OBRANE U PRAKSI

U nastavku ću iznijeti dva vrlo slična primjera nužne obrane iz prakse sa različitim sudskim epilogom.

4.1. Primjer 1

VRSŠ je odlučujući o žalbi državnog odvjetnika podnesenoj protiv presude Županijskog suda u Zagrebu od 1. srpnja 2014., u sjednici održanoj dana 16. listopada 2014. donio presudu kojom je odbio žalbu državnog odvjetnika kao neosnovanu te potvrdio prvostupanjsku presudu, kojom je određeno da se radi o **razmjernoj nužnoj obrani**. Radi se o situaciji u kojoj je optuženik K.K. jednog od dvojice napadača (R.B. i V.B.) ubo nožem, nakon verbalnog i fizičkog sukoba s napadačima koji su optuženiku otprije poznati kao osobe sklone agresiji, pri čemu je optuženiku nanoseno više tjelesnih ozljeda od kojih je jedna morala utjecati na jasnoću vida, a u blizini su se nalazili supruga i dijete optuženika.¹⁴³ Sud je donio svoju odluku na temelju sljedećih argumenata: „Naime, kako se to ističe i u žalbi državnog odvjetnika, kod nužne se obrane radi o sukobu prava i neprava, odnosno riječ je o odbijanju protupravnog napada, pri čemu s pravom državni odvjetnik ističe da se ne može legalizirati svaki intenzitet zaštite od protupravnog napada. Međutim, i prema ocjeni ovog drugostupanjskog suda, u konkretnoj je situaciji prvostupanjski sud pravilno utvrdio da je intenzitet obrane bio ekvivalentan napadu. Naime, nedvojbeno je potreban izvjestan razmjor između napada i obrane, da bi se ona mogla označiti nužnom. Međutim, ovo ne treba shvatiti tako da onaj koji se brani ne smije nanijeti težu povredu od one koja njemu neposredno prijete. **Pitanje neophodne potrebe neke obrane mora se cijeliti s obzirom na konkretnu situaciju, a poglavito s obzirom na jačinu i intenzitet napada te koje sredstvo i mogućnosti u tom trenutku napadnuti ima na raspolaganju.** Za mjeru potrebne obrane važna je proporcionalnost između intenziteta napada i obrane, a ne proporcionalnost između napadnutog i u obrani povrijeđenog dobra. Onaj koji je u stanju nužne obrane ne mora bježati ispred napadača, već je ovlašten, u granicama nužne obrane, povrijediti napadačevo dobro.¹⁴⁴... osnovano prvostupanjski sud zaključuje da je optuženik ubadajući u jednom trenutku V. B. nožem postupao u nužnoj obrani,

¹⁴³ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 538/2014-4, od 16.10.2014, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSZH2014IKzB538A4?HighlightQuery=K%c5%be+538%2f14> (posjećeno 12. lipnja 2024.)

¹⁴⁴ Ibidem.

odbijajući od sebe istodobni protupravni napad, pri čemu nije došlo do prekoračenja te obrane, kako to neosnovano ističe državni odvjetnik u svojoj žalbi.¹⁴⁵... u jednom se trenutku nalazi stiješnjen uz svoj automobil bez mogućnosti daljnjeg uzmicanja i bez mogućnosti odlaska automobilom s mjesta događaja jer se u tom trenutku njegova supruga nalazi izvan automobila. Stoga je jedina radnja koja mu je u tom trenutku bila preostala za odbijanje napada, ubadanje nožem napadača, što je u konačnici doista i dovelo do prestanka napada.“¹⁴⁶

Ovaj primjer sam odlučio detaljnije obraditi, jer nam daje odgovor na često razmatrano pitanje, kako u struci tako i u široj javnosti, koje se odnosi na dilemu smije li napadnuti koristiti oružje radi odbijanja napada golorukog napadača. Teorija i praksa na to pitanje odgovaraju potvrdno.

4.2. Primjer 2

VRSH je odlučujući o žalbama optuženika i državnog odvjetnika, podnesenim protiv presude Županijskog suda u Bjelovaru od 31. ožujka 2009. godine, u sjednici održanoj dana 26. svibnja 2011. donio presudu kojom se djelomično prihvaća žalba optuženog J. P., u ostalom dijelu žalba optuženog J. P. te žalbe optuženog D. M. i državnog odvjetnika odbijaju se kao neosnovane i, u nepreinačenom dijelu, potvrdio presudu suda prvog stupnja.¹⁴⁷ Izdvojit ću samo bitan dio presude **koji se odnosi na prekoračenje nužne obrane.** „Oštećenik J.P. je dolaskom u kuću optuženika, izazvao sukob i prvi napao na život i tijelo njega i njegove majke, da bi potom, kada je njegov pištolj postao privremeno neupotrebljiv, i nakon što je uboden od strane opt. D. M., odmah nastavio s napadom ispaljujući hitac u njegovom pravcu....“¹⁴⁸ ovaj dio nam je bitan jer iz postupaka J.P., okrivljenik izvodi svoje pravo na nužnu obranu, što sud potvrđuje sljedećom argumentacijom:„, napad oštećenog J. P. na optuženika je bio samo privremeno prekinut zbog ispadanja spremnika iz njegovog pištolja, a optuženi D. M., se pokušavajući omesti oštećenika da ponovno gurne spremnik u pištolj, branio od izravno predstojećeg napada koji se, po logici stvari, mogao očekivati s obzirom na prethodno agresivno ponašanje oštećenika u kući. Naime, bez obzira što se J. P.

¹⁴⁵ Ibidem.

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 466/2009-7, od 26.05.2011., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VS RH2009IKzB466A7> (posjećeno 12. lipnja 2024.)

¹⁴⁸ Ibidem.

pokušava udaljiti iz optuženikove kuće, činjenica je da on ne odbacuje oružje, već u svakom trenutku može iznova osposobiti pištolj u čemu ga optuženik ometa trudeći se trajno i potpuno otkloniti moguću opasnost za svoj život. Da napad oštećenika nije prestao, već je samo prekinut, jasno proizlazi iz činjenice što on, čim se D. M. nakon ubadanja odmiče od njega, odmah osposobljava pištolj i puca u njegovom pravcu, što je bilo realno očekivati i prije, da ga optuženik u tome nije sprječavao. Slijedom izloženog, i po ocjeni ovog Vrhovnog suda, na strani optuženog D. M. stječu se svi elementi postupanja u nužnoj obrani, kako pravilno utvrđuje sud prvog stupnja.¹⁴⁹ Razlog zbog kojeg sam izdvojio ovu presudu nalazi se u sljedećoj izjavi suda: „S druge strane, nije u pravu optuženi D. M. kada tvrdi da je njegova reakcija bila u svemu dopuštena i primjerena s obzirom na intenzitet napada oštećenika. Naime, činjenica je da oštećenik, prije negoli je uboden, nije uspio gurnuti spremnik sa streljivom u pištolj tj. nije bio u objektivnoj mogućnosti ispaliti hitac, zbog čega je aktualna opasnost mogla biti otklonjena i na drugi način, poglavito jer su se tijela optuženika i oštećenika nalazila u bliskom kontaktu pa bi i fizičkim nasrtajem ili ubadanjem u manje vitalni dio tijela s ciljem oduzimanja ili ispadanja pištolja, odnosno spremnika iz ruku oštećenika, predstojeći napad bio efikasno otklonjen. Međutim, optuženik se odlučio na ubadanje oštećenika nožem u vitalni dio tijela čime je, i po ocjeni ovog Vrhovnog suda, **prekoračio granice dopuštene nužne obrane.**“¹⁵⁰ Sud je također utvrdio da se ne radi o prekoračenju nužne obrane zbog ispričive jake prepasti.¹⁵¹

Ovaj primjer sam odlučio detaljnije obraditi jer je odličan primjer intenzivnog prekoračenja nužne obrane, te radi usporedbe sa primjerom 1. Iz ova dva primjera vidimo zanimljivost i relativnost instituta nužne obrane. Odnosno, u primjeru 1. imamo dvojicu nenaoružanih napadača, od kojih se optuženik obranio ubodom nožem jednog od njih (**u granicama nužne obrane**), dok u 2. primjeru imamo napadača s vatrenim oružjem, od kojeg se optuženik također obranio ubodom nožem (**prekoračenje nužne obrane**). Mislim da je iz ove moje opservacije razvidno da je svaki predmet u kojemu dolazi do primjene nužne obrane jedinstven, te je potrebno uzeti u obzir sve činjenice kako bi se mogla donijeti pravična i na zakonu utemeljena odluka.

¹⁴⁹ Ibidem.

¹⁵⁰ Ibidem.

¹⁵¹ Ibidem.

5. KRAJNJA NUŽDA

5.1. Općenito o krajnjoj nuždi

„Krajnja je nužda životan institut, složene pravne evolucije i načelno je česta u kaznenopravnim raspravama.“¹⁵² U sudskoj se praksi pojavljuje nešto rjeđe u odnosu na neke druge institute općeg dijela, međutim praktičnu raritetnost korigira velika znanstvena pažnja i brojne rasprave posvećene sudskim slučajevima, to vrijedi kako za hrvatsku, tako i za poredbenu kaznenopravnu znanost.¹⁵³

„U suvremenim društvima uređenje ljudskih odnosa podrazumijeva susprezanje primjene prisile i zadiranja u tuđa pravna dobra, a regulaciju društvenih odnosa prati ustrojeni mehanizam državnih tijela i procesa. Zato se državne aktivnosti oblikuju radi reduciranja nasilja i smanjenja samopomoći i samostalnog istjerivanja pravde jer se nastoji da su privatne aktivnosti u tom smislu dozvoljene samo u iznimnim situacijama.“¹⁵⁴ U navedenoj situaciji do izražaja dolazi institut krajnje nužde kao izuzetak od načela da je primjena sile rezervirana za državna tijela, a u kojoj se samopomoć tolerira, radi se o kolizijskoj situaciji nemogućnosti održanja pravnog dobra bez povrede drugog.¹⁵⁵

Iako je jedan od stožernih instituta kaznenog prava, jednoglasnost o njezinoj pravnoj pozadini teško je postizana, a mogli bi ga definirati na sljedeći način: „**Krajnja je nužda otklanjanje istodobne opasnosti koja se na drugi način nije mogla otkloniti, uz uvjet da je zlo koje je nastupilo manje od onoga koje je prijetilo ili pak nije nerazmjerno veće.**“¹⁵⁶ Hrvatsko kazneno pravo slijedi europske standarde usvajanjem tzv. diferencirajućih teorija prema kojima se razlikuju dvije vrste krajnje nužde od kojih je jedna razlog isključenja protupravnosti (kad je zlo koje je nastupilo manje od onoga koje je prijetilo), a druga razlog za isključenje krivnje (kad zlo koje je nastupilo nije nerazmjerno veće od onoga koje je prijetilo).¹⁵⁷

¹⁵²Herceg Pakšić, Barbara; Isprika u kaznenom pravu, Prekoračenje granica nužne obrane i krajnja nužda; Narodne novine, Zagreb, 2021, str. 100.-101.

¹⁵³ Ibidem.

¹⁵⁴ Ibidem.

¹⁵⁵ Ibidem.

¹⁵⁶ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 52.

¹⁵⁷ Ibidem.

Zbog različitih osnova za opravdanje ovih dvaju oblika krajnje nužde, prvi oblik, odnosno krajnju nuždu kao razlog isključenja protupravnosti nazivamo **opravdavajućom krajnjom nuždom** (zbog toga što se radnjom ostvaruje opravdana zaštita pretežnog interesa), a krajnju nuždu kao razlog isključenja krivnje **ispričavajućom krajnjom nuždom** (zbog toga što se temelji na ispričavajućim razlozima).¹⁵⁸

Osnovna razlika između ispričavajuće krajnje nužde i opravdavajuće krajnje nužde je u tome što kod ispričavajuće krajnje nužde zlo koje je nastupilo nije nerazmjerno teže od onog koje je prijetilo. Razlika postoji i u pravnim učincima, kako sam već spomenuo, opravdavajuća krajnja nužda isključuje protupravnost, dok ispričavajuća krajnja nužda isključuje krivnju. Kao i u tome što opasnost koja se radnjom u ispričavajućoj krajnjoj nuždi otklanja uvijek mora biti neskrivljena, a taj se uvjet ne traži kod opravdavajuće krajnje nužde.¹⁵⁹

Kod obje vrste krajnje nužde bitan je subjektivni element krajnje nužde koji nazivamo **spašavalačka volja**. Odnosno, osoba mora biti svjesna da se radi o opasnosti za zaštićena dobra i interese i postupati s namjerom da se ta opasnost otkloni. U suprotnom se neće raditi o radnji poduzetoj u krajnjoj nuždi.¹⁶⁰

U nastavku ću reći osnovno o teorijskim pozicijama u razvoju krajnje nužde, te detaljnije objasniti institute opravdavajuće krajnje nužde i ispričavajuće krajnje nužde. Odmah na početku ovoga dijela rada ću postaviti trenutno važeći članak 22. KZ-a, kako bi u daljnjem tekstu čitatelji imali na umu:

„ (1) Isključena je protupravnost djela počinjenog radi toga da se od sebe ili drugoga otkloni istodobna opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti ako je učinjeno zlo manje od onoga koje je prijetilo.

(2) Nije kriv tko počinu protupravnu radnju da bi od sebe ili drugoga otklonio istodobnu neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti ako zlo koje je počinjeno nije bilo nerazmjerno teže od zla koje je prijetilo i ako nije

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Ibidem.

bio dužan izložiti se opasnosti. Ako je takva osoba bila dužna izložiti se opasnosti, može se blaže kazniti.

(3) Ako je počinitelj bio u otklonjivoj zabludi o okolnostima iz stavka 2. ovoga članka koje isključuju krivnju, kaznit će se prema pravilima o nehaju kad zakon za počinjeno djelo propisuje kažnjavanje za nehaj.¹⁶¹

5.2. Teorijska opravdanja krajnje nužde

Ratio legis i teorijsko opravdanje krajnje nužde su oduvijek predstavljali izazov, koji je dovodio do različitih stajališta pojedinih autora. „Razvoj kaznenopravne znanosti u tom pitanju nije postizao isto mišljenje pa se čini prikladnim spomenuti i stajalište kako kod krajnje nužde uvijek ostaju mnogo veće neizvjesnosti negoli kod ostalih pitanja kaznenog prava. Postojalo je i shvaćanje prema kojemu se kazneno pravo iz takvih situacija jednostavno treba povući jer ih ne može regulirati pa bi po tome krajnja nužda bila neutralna kategorija. Ta je teorija nazvana teorija **neutraliteta ili indifirencije**.“¹⁶²

Prema **monističkim ili jedinstvenim teorijama** se sve situacije koje se podvode pod institut krajnje nužde ocjenjuju jednako dajući im jednak pravni učinak. Sve ih se može zvati monističkim jer se temelje na jedinstvenoj osnovi pa onda zastupaju ili isključenje protupravnosti ili isključenje kažnjivosti zbog nedostatka krivnje, dakle to su teorije koje u određivanju pravne prirode krajnje nužde polaze od samo jednog kriterija, i to bilo objektivnog bilo subjektivnog.¹⁶³

Subjektivne monističke teorije kao nit vodilju uzimaju utjecaj opasnosti na psihu počinitelja čije je oblikovanje volje ograničeno, iz razloga što osoba u nuždi nije sposobna slobodno odlučivati pa se na temelju nedostataka krivnje isključuje i kažnjivost. Učestalo spomenuti primjer u europskoj pravnoj literaturi ove tematike je tzv. slučaj Karnedove daske, gdje se radi o nužnosti odabira između dvije opcije koje se, ovisno o načinu i promatranju mogu obrazložiti podjednako kao dobar ili pak kao loš odabir.¹⁶⁴ „Slučaj Karnadeove daske potječe od grčkog filozofa Karnadea od Kirene.

¹⁶¹ Kazneni zakon, Op. cit.

¹⁶² Herceg Pakšić, Barbara; Isprika u kaznenom pravu, Prekoračenje granica nužne obrane i krajnja nužda, Op. cit. str. 103.

¹⁶³ Ibidem.

¹⁶⁴ Ibidem.

Dvojica brodolomaca za spas života imaju na raspolaganju dasku koja može nositi samo jednog od njih, uz neizbježnost da će drugi izgubiti život. Aichele piše o situaciji u kojoj osoba ima izbor između dvije alternativne radnje koje se mogu podjednako dobro ili loše utemeljiti, ishod će biti nastup jednog ili drugog zla pa je riječ o tzv. praktičnoj dilemi¹⁶⁵ Smatra se kako temelji subjektivne monističke teorije počivaju na Kantovim razmatranjima o egzistencijalnoj koliziji, odnosno sukobu dvaju života i kroz navedeni primjer Karnadeove daske, zauzimajući stajalište da nema razloga kazniti onoga koji se spasio na račun drugoga. Iako se potvrđuje nedostatak morala za samožrtvovanje, u konačnici ipak ne dolazi do prijetecg gubitka oba života.¹⁶⁶ Kao kompromisno rješenje u odnosu na zastupani kategorički imperativ apsolutnog kažnjavanja i prihvaćanje načela taliona zauzeo je stav da se ipak radi o kažnjivom djelu, ali koje nije kažnjivo. Ta se nekažnjivost obrazlaže počiniteljevom nebrojivošću i neučinkovitošću kaznenog zakona u stanjima nužde jer eventualna prijetnja kaznom ne može pri stvaranju odluke potisnuti dojam teške i neposredne opasnosti.¹⁶⁷

„Iako je jasno da je pokušajima subjektivnog i objektivnog jednostranog teorijskog utemeljenja heterogenih situacija cilj bilo praktično rješenje, obje su inačice monističke teorije danas napuštene kao zastarjele i nelogične jer same za sebe nisu mogle, ostvariti cilj za kojim su išle: ne mogu opravdati nekažnjivost svih djela u krajnjoj nuždi.“¹⁶⁸

S obzirom na osporavanost monističkih teorija, logičan je bio razvoj drukčijeg tipa tzv. **diferencirajućih teorija**, koje se u teoriji još nazivaju i „posrednim“. Pravni učinci diferencirano oblikovane krajnje nužde zahvaćaju u dva različita elementa kaznenog djela – protupravnost i krivnju, čijim isključenjem djelo više nema nužne elemente za uspostavu kaznene odgovornosti.¹⁶⁹ Tako procjena pojedinog slučaja može ići u smjeru prikladnosti ili pak oprostivosti, pa se krajnja nužda onda diferencira kao opravdavajuća ili ispričavajuća. Čim se radi o mogućnosti pravnog odobravanja,

¹⁶⁵ Herceg Pakšić, Barbara; O preobražaju instituta krajnje nužde u kaznenom pravu: razvoj i (r)evolucija; *Harmonius*, Beograd, 8 (2019);2019; str 169., <https://www.harmonius.org/wp-content/uploads/2020/01/Pages-from-Harmonius-2019-10.pdf>, (posjećeno 15. lipnja 2024.)

¹⁶⁶ Herceg Pakšić, Barbara; *Isprika u kaznenom pravu, Prekoračenje granica nužne obrane i krajnja nužda*, Op. cit. str. 104. – 106.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

diferencirajuća teorija počiva na ideji da se u situacijama krajnje nužde može raditi o besprijekornim i razboritim radnjama. Ovakva su stajališta danas prihvaćena u kaznenopravnim sustavima širom svijeta, te se održavaju u njihovim legislativnim uređenjima.¹⁷⁰

5.3. Razvoj instituta krajnje nužde u Republici Hrvatskoj

Do 1. siječnja 1998. godine, krajnja nužda bila je pod utjecajem monističkih objektivnih teorija. Prema članku 10. Osnovnog Krivičnog zakona Republike Hrvatske, djelo počinjeno u krajnjoj nuždi nije se smatralo kaznenim djelom. Krajnja nužda definirana je kao situacija u kojoj se otklanja istodobna neskrivljena opasnost za sebe ili drugoga, a koja se nije mogla izbjeći na drugi način, pod uvjetom da učinjeno zlo nije bilo veće od onoga koje je prijetilo. Pravni učinak bio je moguć u vidu fakultativnog ublažavanja kazne za nehajno prouzročenje opasnosti i prekoračenje granica krajnje nužde. Oslobođenje od kazne bilo je moguće za osobito olakotne okolnosti, dok je obveza izlaganja opasnosti isključivala pozivanje na krajnju nuždu.¹⁷¹

Usvajanjem Kaznenog zakona iz 1997. godine, prihvaćena je diferencirajuća teorija. Članak 30. predviđao je dva moguća pravna učinka, odnosno dvije vrste krajnje nužde, koje uključuju isključenje protupravnosti i obvezno oslobođenje od kazne.¹⁷²

Nakon stupanja na snagu Kaznenog zakona iz 2011. godine, koji je i danas važeći, zadržana su shvaćanja o normativnoj teoriji krivnje, ali u izmijenjenom obliku. Tako sada razlikujemo krajnju nuždu koja isključuje protupravnost i krajnju nuždu koja isključuje krivnju (ispričavajuća).¹⁷³

¹⁷⁰ Ibidem.

¹⁷¹ Herceg Pakšić, Barbara; O preobražaju instituta krajnje nužde u kaznenom pravu: razvoj i (r)evolucija; Op. cit. str. 184. – 186.

¹⁷² Ibidem.

¹⁷³ Ibidem.

5.4. **Opravdavajuća krajnja nužda**

Kao što sam već ranije opisao, **opravdavajuća krajnja nužda je vrsta krajnje nužde koja je razlog isključenja protupravnosti u kojoj se radnjom ostvaruje opravdana zaštita pretežnog interesa.**

Krajnja nužda kao razlog isključenja protupravnosti iz općeg dijela kaznenog zakona ima sličnosti sa institutom nužne obrane. No, za razliku od nužne obrane, institut krajnje nužde se u praksi pojavljuje tek sporadično, a u rijetkim situacijama u kojima se okrivljenici pozivaju na primjenu tog razloga isključenja protupravnosti, sudovi u većini slučajeva utvrđuju nepostojanje pretpostavki za njegovu primjenu.¹⁷⁴

„U vezi s odnosom između nužne obrane i krajnje nužde moglo bi se reći da je nužna obrana poseban oblik krajnje nužde kod kojeg se opasnost sastoji u napadu. Međutim, krajnja se nužda od nužne obrane bitno razlikuje po tome što je kod nužne obrane riječ o sukobu prava i neprava, dok se kod krajnje nužde radi o sukobu, odnosno izboru između dvaju ili više prava, odnosno opravdanih interesa. Nužnom se obranom štiti pravni poredak tako da se pravo otklanjanja napada prenosi na sve adresate pravne norme, dok se kod krajnje nužde zaštita pravnog poretka ogleda u prenošenju prava na zaštitu pretežnijeg interesa otklanjanjem opasnosti.“¹⁷⁵

U nastavku ću detaljnije opisati elemente krajnje nužde kao razloga isključenja protupravnosti, a to su: **opasnost i otklanjanje opasnosti.**

5.4.1. **Opasnost**

„**Opasnost se može odrediti kao bliska (neposredna) mogućnost povređivanja nekog zaštićenog pravnog dobra.** Ovdje se misli na neposrednost u vremenskom i prostornom smislu. Prema sadržaju se opasnost može usporediti s deliktima ugrožavanja, i to konkretnog ugrožavanja kod kojeg postoji bliska mogućnost povređivanja zaštićenog dobra, odnosno kod kojeg će se to povređivanje i ostvariti ukoliko to netko ne spriječi ili ako povređivanje izostane zbog pukog slučaja“¹⁷⁶

¹⁷⁴ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 52.

¹⁷⁵ Ibidem.

¹⁷⁶ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 54.

Da bi se radilo o krajnjoj nuždi, mora se raditi o **istodobnoj opasnosti** što znači da neće biti dopuštena krajnja nužda radi otklanjanja buduće pretpostavljene opasnosti. Ovdje se vidi još jedna sličnost sa institutom nužne obrane, odnosno kao što nije dopuštena anticipirana nužna obrana, tako nije dopuštena niti anticipirana krajnja nužda.¹⁷⁷

S gledišta krajnje nužde i istodobnosti opasnosti, zanimljiv je pojam **trajna opasnost**, o kojem postoji više stajališta i više tumačenja samog pojma. Tako njemački autori, uz trenutačnu opasnost, prepoznaju još dvije vrste istodobne opasnosti: opasnost koja traje dulje vrijeme, pri čemu zlo može nastupiti u bilo kojem trenutku, i opasnost pri kojoj zlo nije neposredno predstojeće, ali je kasnije otklanjanje nemoguće ili povezano s vrlo velikim rizicima. U domaćoj literaturi, trajnom opasnošću obično se naziva samo prvi od ova dva oblika opasnosti. Tako bi taj prvi oblik trajne opasnosti mogli definirati kao: „stanje prijeteće opasnosti koje traje dulje vremena i svakog trenutka može dovesti do nastupa štete“.¹⁷⁸

Kao što sam već spomenuo, pojam trajne opasnosti najčešće se odnosi na istodobnu opasnost koja traje duže vrijeme, a pri kojoj zlo može nastupiti u bilo kojem trenutku. U ovom radu, takvu opasnost nazivamo **trajnom opasnošću u užem smislu**. Klasičan primjer ove vrste opasnosti, koji često navode domaći i strani autori, jest stara kuća koja već dugo prijeti urušavanjem i može se urušiti svakog trenutka.¹⁷⁹ Ovakvu krajnju opasnost Keller naziva "lancem opasnosti" (*Gefahrenkette*), suprotstavljajući je trenutačnoj opasnosti (*Augenblickgefahr* - opasnost koja traje "koliko i treptaj oka"). Prema Kelleru, lanac opasnosti sastoji se od niza "karika", od kojih svaka predstavlja trenutak u kojem postoji vjerojatnost nastupa zla. Drugim riječima, razdoblje trajanja opasnosti može se podijeliti na niz pojedinačnih trenutaka u kojima postoji trenutačna opasnost.¹⁸⁰ Razlikovanje između *Augenblickgefahr* i *Gefahrenkette* uvijek uključuje određenu dozu arbitrarnosti. Svi oblici opasnosti obuhvaćaju određeni vremenski raspon – bilo da se radi o nekoliko minuta (npr. požar koji uništava tuđu imovinu kako bi se

¹⁷⁷ Ibidem.

¹⁷⁸ Martinović, Igor; Trajna opasnost kao oblik istodobne opasnosti u okvirima krajnje nužde; Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2010, 17, 867. – 891. str.; <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:547239> (posjećeno 18. lipnja 2024.)

¹⁷⁹ Ibidem.

¹⁸⁰ Ibidem.

spasio vlastiti život) ili o nekoliko mjeseci ili godina (primjer stare kuće). Matematika u ovom slučaju ne može precizno razgraničiti "lanac opasnosti" od "trenutačne opasnosti", jer bi takva crta bila proizvoljna i bez teorijske ili praktične potrebe. Kod oba tipa opasnosti, zlo može nastupiti u bilo kojem trenutku, pa je trajanje same opasnosti nebitno.¹⁸¹

Budući da kod trajne opasnosti u užem smislu trenutačna opasnost postoji u svakom trenutku, uključujući i trenutak njezina otklanjanja, ona nesporno pripada kategoriji istodobne opasnosti. Drugim riječima, kako je potencijalni nastup zla vremenski blizak, nema osnove za negiranje istodobnosti opasnosti. Stoga, **trajnu opasnost u užem smislu treba tretirati na isti način kao i trenutačnu opasnost**, uzimajući u obzir posebnosti koje proizlaze iz činjenice da je opasnost trajala dulje vrijeme.¹⁸²

Trajnu opasnost u širem smislu, tj. trajnu opasnost kod koje zlo ne može nastupiti u svakom trenutku, ali je njezino kasnije otklanjanje nemoguće, ne bi bilo ispravno svrstavati pod istodobnu opasnost. Primjerice, zamisliva je situacija obiteljskih zlostavljača, koje bi da je dopuštena trajna opasnost u širem smislu, bilo dopušteno i usmrtno pod uvjetom da se opasnost ne bi mogla otkloniti na drugi način, čak i ako bi neko vrijeme bili mirni i ne bi ugrožavali život i tjelesni integritet ostalih članova obitelji. Jasno je da ovo nikako nije prihvatljivo, s obzirom na to da proširuje zakonski pojam opasnosti i na slučajeve u kojima ona nije istodobna jer se dopušta da zlo može nastupiti i u daljoj budućnosti. Odnosno, radilo bi se o anticipiranoj krajnoj nuždi, koja nije dopuštena.¹⁸³

Pojam opasnosti potrebno je, kako u praksi ne bi dolazilo do zloupotrebe, tumačiti **restriktivno**. Tako je u sudskoj praksi utvrđeno što se ne može smatrati opasnošću u smislu zakonske odredbe o krajnoj nuždi.¹⁸⁴ Primjerice, Županijski sud u Požegi proglasio je krivim optuženika A. J. zbog kaznenog djela zlouporabe opojnih droga (sadnja indijske konoplje) i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine.

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² Ibidem.

¹⁸³ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 54.

¹⁸⁴ Ibidem.

Optuženik se u svojoj žalbi pred VRSH branio pozivanjem na krajnju nuždu, obrazlažući to činjenicom da je drogu bio prisiljen uzimati zbog psihičkih problema. No, sud je to otklonio navodeći: „psihički problemi o kojima optuženik govori ne mogu se nikakvim tumačenjem podvesti pod pojam „istodobna ili izravno predstojeća neskrivljena opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti. Optuženik se morao, ukoliko je doista imao takve psihičke probleme, obratiti psihijatru koji bi mu prepisao odgovarajuću terapiju, a ne sam se upustiti u proizvodnju opojne droge. Dakle, nije se radilo niti o istodobnoj niti izravno predstojećoj opasnosti koja se na drugi način nije mogla otkloniti, tako da je i optuženikov prigovor potpuno promašen.“¹⁸⁵

Još jedna razlika između krajnje nužde i nužne obrane se odnosi na subjekt napada. Odnosno, **nužna obrana je dopuštena samo protiv napada čovjeka, dok izvori opasnosti kod krajnje nužde mogu biti različiti, tako to mogu biti određena ljudska ponašanja, odnosno postupci, bilo nehajni ili namjerni.** Primjerice, elementarne nepogode, napadi životinja i slično, ali stanja poput gospodarske krize i visoke stope nezaposlenosti neće se smatrati opasnošću u smislu odredaba o krajnjoj nuždi.¹⁸⁶ Načelno vrijedi i za stanja poput gladi, žeđi i slično, stoga „počinitelju koji nešto ukrade u trgovini zbog toga što je nezaposlen i što to ne može kupiti, neće biti priznato pravo na krajnju nuždu. Međutim, ukoliko je prethodno iscrpio sve ostale zakonite mogućnosti koje nisu bile uspješne, pa zbog toga ukrade malo kruha kako bi njime nahranio svoje bolesno dijete kojem prijeti smrt zbog pothranjenosti, valjalo bi uzeti da on svojom radnjom otklanja neposrednu, odnosno istodobnu opasnost i da je zbog toga njezina protupravnost isključena.“¹⁸⁷

Prema odredbama ranijeg zakona tražilo se da opasnost mora biti neskrivljena, dok postojeća zakonska odredba ne sadrži taj zahtjev što znači da se **pravo na krajnju nuždu priznaje i osobi koja je sama prouzročila opasnost pod uvjetom da je zlo koje je nastupilo manje od zla koje je prijetilo.** Važno je napomenuti da za razliku od krajnje nužde kao razloga isključenja protupravnosti, uvjet neskrivljenosti opasnosti zakonski je propisan kod krajnje nužde kao razlog isključenja krivnje.¹⁸⁸ U literaturi se

¹⁸⁵ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 1049/2009-3, od 27. 01. 2010., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2009IKzB1049A3>, (posjećeno 20. lipnja 2024.)

¹⁸⁶ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 55.

¹⁸⁷ Ibidem.

¹⁸⁸ Ibidem.

učestalo citira primjer iz njemačke doktrine, planinara koji je sam u teškim vremenskim uvjetima krenuo na planinu čime se izložio opasnosti koju je otklonio tako da je provalio u jednu kuću kako bi se ugrijao.¹⁸⁹ Prema mojem mišljenju je novo zakonodavno rješenje ispravnije od prethodnoga, iz razloga što je osnovna svrha krajnje nužde zaštita pretežnijeg interesa, neovisno o tome tko je odgovaran i kako je došlo do opasnosti. Što se najbolje vidi u navedenom primjeru planinara, koji se doveo u tu situaciju svojim neiskustvom ili lakomislenošću, ali svakako mu pravni poredak mora ostaviti mogućnost nekažnjive zaštite svoga života nauštrb materijalne štete nastale provaljivanjem u kuću.

5.4.2. *Otklanjanje opasnosti*

„Krajnja nužda mora biti posljednje, odnosno ultimativno sredstvo zaštite koje je prikladno s obzirom na sve okolnosti konkretne situacije. Odnosno, neće se raditi o krajnjoj nuždi ako je postojala mogućnost zaštite pretežnijeg interesa na neki drugi način. Iz toga proizlazi **supsidijarni karakter** krajnje nužde.“¹⁹⁰

To se vidi i iz primjera u kojemu je VRSH u kaznenom predmetu protiv optužene V. E. (kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti), odbio žalbu iste te u tome dijelu potvrdio prvostupanjsku presudu¹⁹¹., „Valja naglasiti kako je pravilno prvostupanjski sud otklonio njezinu obranu da je inkriminirana joj kaznena djela, koja u cijelosti priznaje, počinila u stanju krajnje nužde odnosno u pokušaju da kamatarima i zelenašima, kod kojih se prema tvrdnji svoje obrane zadužila kako bi vratila prethodne dugove, vrati posuđeni novac... da bi se radilo o krajnjoj nuždi potrebno je da je riječ o stvarnoj, istodobnoj ili izravno prijetjećoj neskrivljenoj opasnosti koja se na drugi način nije mogla otkloniti, o čemu ovdje, kako to pravilno zaključuje i sud prvog stupnja nije riječ. Naime, prvenstveno valja istaći da u konkretnom slučaju nije ispunjena jedna od zakonskih pretpostavki za primjenu instituta krajnje nužde, a to je da se opasnost nije mogla otkloniti na drugi način, budući je optužena nesporno imala na raspolaganju i druga, zakonita sredstva za rješavanje situacije u kojoj se našla (pokušati podići kredit u drugim bankama, a ne samo u jednoj banci, dodatno zaposlenje, prodaja dijela imovine), a ne da kao voditeljica poslovnice Z. b. d.d., u razdoblju preko 3 godine, na

¹⁸⁹ Ibidem.

¹⁹⁰ Ibidem.

¹⁹¹ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 931/2008-3, od 12.01.2010, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2008IKzB931A3>, (posjećeno 20. lipnja 2024.)

način pobliže opisan u činjeničnom opisu djela, vrši malverzacije s novcem primljenim od klijenata, te tako iskoristi svoj položaj i ovlasti kako bi pribavila nepripadnu imovinsku korist.“¹⁹²

Kao što kod nužne obrane imamo nužnu pomoć, **tako se i radnjom u krajnjoj nuždi može otklanjati opasnost od sebe ili od drugoga.** To je jasno naznačeno u zakonskoj odredbi i u funkciji je zaštite pretežnijeg interesa. To znači da će biti dopuštena krajnja nužda i radi otklanjanja opasnosti od pravnih osoba, pa i države, no uz uvjet pridržavanja ograničenja koja sam ranije naveo uz razmatranje o nužnoj obrani.¹⁹³

Utvrđivanje težine zla uvijek mora biti provedeno *in concreto*, *ex ante* i prema standardu razumne osobe koja bi se našla u usporedivoj situaciji. Treba uzeti u obzir da u nekim situacijama usporedba zaštićenih interesa može govoriti u prilog poduzimanju radnje u krajnjoj nuždi, ali će ona ipak biti isključena ako se njome grubo povređuju osnovne vrijednosti pravnog poretka.¹⁹⁴ Primjerice, život čovjeka ima veću vrijednost od njegova tjelesnog integriteta i može se smatrati pretežnijim interesom, iz tako postavljene ideje na prvu proizlazi da je dopušteno mučenje odnosno tortura otmičara djeteta kako bi se dobilo priznanje gdje se ono nalazi i na taj način sačuvalo život djeteta. No podvrgnuti otmičara u ovom slučaju mučenju bilo bi u suprotnosti s osnovnim vrijednostima pravnog poretka koje zabranjuju mučenje u svim situacijama zbog čega će pravo na krajnju nuždu u takvim situacijama biti isključeno. Među brojnim dokumentima koji zabranjuju mučenje, po relevantnosti prednjači poznati članak 3. EKLJP kojim se uređuje zabrana mučenja.¹⁹⁵

¹⁹² Ibidem.

¹⁹³ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 57.

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/zakon-o-potvrdivanju-konvencije-za-zastitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda-i-protokola-br-1-4-6-7-i-11-uz-konvenciju-za-zastitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda/clanak-1> (posjećeno 20 lipnja 2024.)

5.5. Ispričavajuća krajnja nužda

Prema ispričavajućoj krajnjoj nuždi nije kriv tko je otklonio istodobnu neskrivljenu opasnost koja se nije mogla drukčije otkloniti ako učinjeno zlo nije nerazmjerno teže od prijetecog pod uvjetom da počinitelj nije bio dužan izložiti se opasnosti.¹⁹⁶ Da bi krajnja nužda isključivala krivnju, moraju biti ispunjenje sve osnovne pretpostavke koje su uvjet krajnje nužde kao razloga isključenja protupravnosti, odnosno: opasnost, otklanjanje opasnosti, istodobnost opasnosti i supsidijarnost radnje poduzete u krajnjoj nuždi.¹⁹⁷ Za detaljniji prikaz tih pretpostavki čitatelji se upućuju na poglavlje o opravdavajućoj krajnjoj nuždi, dok će u ovom dijelu biti prikazane specifičnosti ove vrste krajnje nužde.

Jedna od specifičnosti ovog oblika krajnje nužde, je djelovanje pod psihičkom prisilom koja se definira kao sila kojoj se moglo odoljeti (*vis compulsiva*). Za razliku od neodoljive sile (*vis absoluta*) koja predstavlja osnovu za isključenje radnje u kaznenopravnom smislu jer anulira voljno djelovanje čovjeka, kod psihičke, odnosno kompulzivne sile riječ je o sili kojoj se moglo odoljeti. Osoba ima mogućnost izbora i drugačije postupiti, ali na štetu vlastitih zaštićenih interesa.¹⁹⁸

Još jedan uvjet ispričavajuće krajnje nužde je **legislativni zahtjev da učinjeno zlo ne smije biti nerazmjerno teže od zla koje je prijetilo**, taj uvjet kao podlogu uzima načelo razmjernosti. „Ovaj korektiv označava potrebu procjene pravnih dobara, no u obrnutom smislu: kod opravdavajuće krajnje nužde zahtijeva da spašeno dobro ima veću vrijednost, kod ispričavajuće krajnje nužde spašeno dobro smije biti i manje vrijedno, ali ne i nerazmjerno manje.“¹⁹⁹ Radnja počinjenja u krajnjoj nuždi koja isključuje krivnju može biti ispričana ne samo kad je ostvarena u korist jednakovrijednog dobra nego čak i radi zaštite manje vrijednog pravnog dobra, ali u tome slučaju ne smije biti značajna manja vrijednost. Koliku vrijednost pojedino dobro ima, određuje se prema rangu pravnih dobara, odnosno prema rangu formiranom prema zapriječenim kaznama za povredu svakog pravnog dobra, a sukladno tome, najviša su pravna dobra život,

¹⁹⁶ Herceg Pakšić, Barbara; Isprika u kaznenom pravu, Prekoračenje granica nužne obrane i krajnja nužda, Op. cit. str. 108.

¹⁹⁷ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 129-130.

¹⁹⁸ Ibidem.

¹⁹⁹ Herceg Pakšić, Barbara; Isprika u kaznenom pravu, Prekoračenje granica nužne obrane i krajnja nužda, Op. cit. str. 132. – 133.

sloboda i tjelesna cjelovitost.²⁰⁰ Uz mjesto na toj „ljestvici“ za usporedbu počinjenog i prijetećeg zla potrebno je uzeti u obzir i opseg i jačinu povrede, stupanj ugrožavanja na obje strane, opći interes i temeljne vrijednosti pravnog poretka.²⁰¹

Daljnje obilježje opasnosti kod ispričavajuće krajnje nužde jest **neskrivljenost**. „To je razumljivo jer ne bi bilo opravdano dopustiti drugom da spašava svoj život na račun tuđeg u opasnosti koju je sam skrivio.“²⁰² Ovo je obilježje osobito važno u kontekstu slučajeva egzistencijalne ispričavajuće krajnje nužde, odnosno onaj koji svojom krivnjom dovodi u opasnost svoj život, nema se pravo pozivati na krajnju nuždu i spašavati se povredom tuđeg života. U tom kontekstu potrebno je navesti da se isključenje isprike ne vrši zbog skrivljenosti opasnosti *per se*, već zbog obrazloženja da se u takvim uvjetima od osobe može očekivati da prihvati ili podnese opasnost za vlastita pravna dobra.²⁰³

Interesantno je i uređenje instituta krajnje nužde kod osoba na dužnosti. Tako se neće raditi o krajnjoj nuždi kao razlogu isključenja krivnje u slučaju osoba koje su, s obzirom na zanimanje koje obavljaju, dužne izložiti se opasnosti. Na temelju njihove dužnosti da se izlože opasnosti koja je dio opisa njihovih svakodnevnih radnih zadataka, radnja koju su bili dužni poduzeti, a nisu ju učinili, čini ih odgovornim za počinjenje kaznenog djela.²⁰⁴ Primjerice, vatrogasac je dužan izložiti se opasnosti i spasiti osobe koje su ostale u gorućoj zgradi, a ako to propusti učiniti, kazneno će odgovarati za kazneno djelo nečinjenjem ukoliko one izgube život. U tim situacijama zakon propisuje mogućnost ublažavanja kazne. No, kako se ni od koga ne može očekivati da bez obzira na svoje zanimanje žrtvuje svoj život da bi spasio drugog, priznat će mu se krajnja nužda ako bi radnja spašavanja predstavljala neizbježnu smrt.²⁰⁵

²⁰⁰ Ibidem.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 130.

²⁰³ Herceg Pakšić, Barbara; Isprika u kaznenom pravu, Prekoračenje granica nužne obrane i krajnja nužda, Op. cit. str. 121.

²⁰⁴ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Op. cit. str. 131.

²⁰⁵ Ibidem.

5.6. Krajnja nužda u praksi

Prolazeći kroz predmete iz prakse vezane za institut krajnje nužde, dostupne na Ius-Info²⁰⁶, mišljenja sam da su ti predmeti malobrojni u odnosu na predmete vezane za institut nužne obrane, te da ga sudovi općenito jako rijetko priznaju, kako kao razlog isključenja protupravnosti, tako i kao razlog isključenja krivnje. Izdvojit ću samo dva primjera, za koje smatram da se može izvući koristan zaključak, primjenjiv i na ostale prošle i buduće slučajeve.

5.6.1. *Primjer 1.*

Županijski sud u Splitu je u sjednici vijeća održanoj 30. kolovoza 2022., donio presudu kojom je odbio žalbu okrivljenika M.P. i potvrdio prvostupanjsku presudu. Okrivljenik M.P. je počinio kazneno djelo „Protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u Republici Hrvatskoj, drugoj državi članici Europske unije ili potpisnici Šengenskog sporazuma“ iz članka 326. KZ²⁰⁷, te je osuđen na kaznu zatvora od jedne godine i 6 mjeseci. Okrivljenik je u svojoj žalbi istakao da je u ovom slučaju postupao s ciljem da koliko-toliko riješi lošu financijsku situaciju svoje obitelji, **odnosno da je postupao u krajnjoj nuždi**.²⁰⁸ Sud je izrekao sljedeće: „Institut krajnje nužde je definiran člankom 22. KZ/11, kojim je propisano da je isključena protupravnost dijela počinjenog radi toga da se od sebe ili drugoga otkloni istodobna opasnost, koja se na drugi način nije mogla otkloniti, ako je učinjeno zlo manje od onoga koje je prijetilo. Prema navodima žalbe, istodobna opasnost, koja se na drugi način nije mogla otkloniti, je loša financijska situacija okrivljenika i njegove obitelji, radi čega se on upustio u počinjenje ovog kaznenog djela, pri čemu smatra kako je to kazneno djelo manje zlo od onoga koje bi prijetilo njegovoj obitelji zbog te loše financijske situacije. Međutim, ovi žalbeni navodi se ne mogu prihvatiti, budući da se postupanje okrivljenika ni u kojem slučaju ne može podvesti pod institut krajnje nužde.²⁰⁹ Naime, zasigurno nije ugodno biti u lošoj financijskoj situaciji, ali se, isto tako, takva situacija ne može smatrati ni istodobnom opasnosti, u smislu odredbe članka 22. stavak 1. KZ/11, koja je potrebna kako bi se ostvarilo postupanje u krajnjoj nuždi, niti može biti ikome opravdanje za upuštanje u

²⁰⁶ <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/pretraga> (posjećeno 21. lipnja)

²⁰⁷ Kazneni zakon, – članak 326., protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u Republici Hrvatskoj, drugoj državi članici Europske unije ili potpisnici Šengenskog sporazuma

²⁰⁸ Presuda Županijskog suda u Splitu, Kazneni odjel, Kž 591/2022-6, od 30.08.2022., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2022StKzB591A6?HighlightQuery=krajnja+nu%25%20beda> (posjećeno 21. lipnja 2024.)

²⁰⁹ Ibidem.

počinjenju kaznenih djela. Štoviše, ovakvo razmišljanje je izuzetno opasno jer bi, po toj logici svima koji smatraju da se nalaze u takvoj situaciji, bilo dopušteno činjenje različitih kaznenih djela, što je neprihvatljivo i dovelo bi do općeg kaosa i bezvlašća. Osim toga, bitan element postupanja u krajnjoj nuždi jest okolnost da se istodobna opasnost nije mogla otkloniti na neki drugi način, dakle da osoba koja se nađe u takvoj situaciji nema drugog izlaza nego počiniti radnju kojom su ostvarena zakonska obilježja nekog kaznenog djela. U konkretnoj situaciji, okrivljenik je imao mogućnost izbora, mogao je izlaz iz teške materijalne situacije potražiti i na način da izabere neku drugu, dopuštenu djelatnost kako bi pokušao sanirati svoje loše financijsko stanje, međutim on je izabrao problem riješiti kroz počinjenje kaznenog djela. Stoga, kod opisanog stanja stvari nije osnovan žalbeni navod da bi se radilo o postupanju u okviru krajnje nužde.²¹⁰

Osobno se slažem sa odlukom suda u ovom slučaju, te smatram da se radi o očitom primjeru kada se pozivanje na krajnju nuždu ne bi trebalo priznati. Ovaj primjer sam izdvojio prvenstveno zbog argumentacije koja mi se svidjela, a koja se odnosi na opasnost prihvaćanja ovakvih slučajeva pod institut krajnje nužde, jer bi se time poticalo činjenje kaznenih djela kako bi se osigurala egzistencija, što bi dovelo do kaosa i anarhije.

5.6.2. *Primjer 2*

VRSH je u sjednici vijeća održanoj 28. siječnja 2009. donio presudu, kojom je odbio žalbu optuženice M. C., optužene za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga, koja se u svojoj obrani pozivala na značajan utjecaj suoptuženog (koji je ujedno i njezin suprug) na njezino postupanje koji je nazvala kompulzivnom silom. Optuženica se na temelju opisane situacije branila institutom krajnje nužde, no sud nije prihvatio njezine navode. Argumentacija suda je bila sljedeća: „Ocjenu odnosa optuženice i njenog supruga Županijski sud je ispravno utemeljio prvenstveno na objektivnim okolnostima dokazanih postupanja svakog od njih, a zatim i na postupanju optuženice prilikom njenih kontakata s prikrivenim istražiteljem iz kojeg ne proizlazi da bi ona te radnje činila protivno svojoj volji, pod prisilom i isključivo po uputama optuženog M. C., pa je ispravno zaključio da je optužena M. C. tijekom kritičnih događaja postupala slobodne volje, svjesna svih okolnosti i značenja svojih radnji. Vodeća uloga optuženog

²¹⁰ Ibidem.

M. C. i njegov utjecaj na optuženicu koji ne nadilazi uobičajene značajke tradicionalnih obiteljskih odnosa može predstavljati tek okolnost koja je od utjecaja na odmjeravanje visine kazne za počinjena kaznena djela, a ne na kvalifikaciju radnji optuženice kao postupanje u krajnjoj nuždi ili pod djelovanjem neodoljive sile, kako se to sugerira žalbom.²¹¹

Za ovaj primjer sam se odlučio, kako bih približio rijetkost primjene instituta krajnje nužde, odnosno u ovoj situaciji vidimo da se sudovi teško za njega odlučuju, te će prije neke manje relevantne činjenice u korist optuženika, uzeti kao olokatne okolnosti, nego u potpunosti isključiti protupravnost, odnosno krivnju u okviru krajnje nužde.

²¹¹ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 885/2008-6, od 28.01.2009, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2008IKzB885A6?HighlightQuery=I+k%c5%be+885%2f08-6> (posjećeno 22. lipnja 2024.)

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu sam se nastojao maksimalno približiti institutima nužne obrane i prekoračenja u okviru nužne obrane te krajnje nužde, kako kroz teoriju, tako i navodeći brojne primjere iz prakse. Mislim da je posve razvidno da se radi o institutima općeg dijela Kaznenog zakona, koje se ne može definirati niti objasniti kao apstraktne pojmove, već je potrebno razmotriti cijeli konkretan predmet, kako bi se moglo odlučiti o njihovoj primjeni. Nadam se da sam uspio čitateljima približiti različitost svake pojedine situacije, te težinu odlučivanja o opravdanoj i ispravnoj primjeni ovih instituta od strane sudova. Prema mojem mišljenju trenutna zakonodavna rješenja zadovoljavajuće prenose ideju samih instituta i pravnog poretka, te su najbolja što smo ih imali vezano za ove institute od osamostaljenja Republike Hrvatske, te da sudovi imaju dobar temelj, pomoću kojeg zajedno sa svojim intelektualnim naporom mogu prenijeti na svaki pojedini slučaj teorijske vrijednosti instituta. Drago mi je da sam uzeo i obradio ovu temu, koja me je uspjela zaintrigirati u prvim doticajima sa kaznenim pravom, upravo zbog tankih granica i detalja, koji odlučuju o tome hoće li se raditi o nužnoj obrani ili ne, te potencijalnom prekoračenju iste. I smatram da se radi o temi o kojoj bi svaki građanin laik, trebao znati osnove i temeljne postulate, kako bi znao reagirati u okviru svojih prava u stvarnoj životnoj situaciji.

7. LITERATURA

Knjige, komentari i znanstveni članci:

1. Hajdarović S.; Historijski razvoj instituta nužne obrane; Revija za pravo i ekonomiju; godina 21.; broj 1.; Mostar 2020., dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/351051359_Historijski_razvoj_instituta_nuzne_odbrane
2. Herceg Pakšić, Barbara; Isprika u kaznenom pravu, Prekoračenje granica nužne obrane i krajnja nužda; Narodne novine, Zagreb, 2021
3. Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo - opći dio II, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017
4. Schönke / Schröder; Strafgesetzbuch: StGB: Kommentar; 30., revidirano izdanje 2019.
5. T. Kos; Nužna obrana kod kaznenih djela protiv časti i ugleda; pregledni znanstveni članak; UDK: 343:228:343.63; 10. 01. 2010., str. 179., dostupno na: <https://policijska-akademija.gov.hr/UserDocsImages/onkd/2-2010/tkos.pdf>
6. Herceg Pakšić, Barbara; O preobražaju instituta krajnje nužde u kaznenom pravu: razvoj i (r)evolucija; Harmonius, Beograd, 8 (2019);2019., dostupno na: <https://www.harmonius.org/wp-content/uploads/2020/01/Pages-from-Harmonius-2019-10.pdf>
7. Nedić T.; Primjenjivost nužne obrane kod kaznenog djela mučenja ili ubijanja životinje; Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka (1991) v. 38, br. 2, 779-798 (2017), dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/271800>
8. Martinović, Igor; Trajna opasnost kao oblik istodobne opasnosti u okvirima krajnje nužde; Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2010, 17, 867. – 891. str., dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:547239>
9. Herceg Pakšić B; Zakonska regulacija i pravna priroda prekoračenja nužne obrane kao ispričavajućeg razloga de lege lata et de lege ferenda; Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 22 No. 1, 2015.; 30.6.2015., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/229288>

Zakoni i drugi propisi:

10. Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/zakon-o-potvrdivanju-konvencije-za-zastitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda-i-protokola-br-1-4-6-7-i-11-uz-konvenciju-za-zastitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda/clanak-1>
11. Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022, 114/2023),
12. Krivični zakon Republike Hrvatske (Narodne novine br. 25/1977, 50/1978, 25/1984, 52/1987, 43/1989, 8/1990, 54/1990, 9/1991, 67/1991, 71/1991, 25/1992, 33/1992, 39/1992, 77/1992, 91/1992, 37/1994, 28/1996, 30/1996, 175/2004, 110/1997), dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/krivicni-zakon-republike-hrvatske/20>
13. Osnovni Krivični zakon Republike Hrvatske (Službeni list SFRJ, br. 44/1976, 36/1977, 56/1977, 34/1984, 74/1987, 57/1989, 83/1989, 3/1990, 38/1990, Narodne novine br. 53/1991, 71/1991, 39/1992, 91/1992, 58/1993, 37/1994, 108/1995,

28/1996, 110/1997), dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/osnovni-krivicni-zakon-republike-hrvatske>

Sudska praksa:

14. Presuda Županijskog suda u Karlovcu, Kž 50/2020-3, od 25.02.2020., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudskapraksa/ZSRH2020ZsKAKzB50A3?HighlightQuery=K%5%be+50%2f2020-3>
15. Presuda Županijskog suda u Splitu, Kazneni odjel, Kž 591/2022-6, od 30.08.2022., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudskapraksa/ZSRH2022StKzB591A6?HighlightQuery=kr ajnja+nu%5%beda>
16. Presuda Županijskog suda u Splitu, Kž-372/07, od 12.09.2007., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudskapraksa/ZSRH2007StKzB372?HighlightQuery=K%5%be-372%2f07>
17. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 406/2008-4, od 18.02.2009, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2008IKzB406A4?HighlightQuery=k%5%be+406%2f08>
18. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 463/2001-3; od 01.10.2003., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2001IKzB463A3>
19. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž-466/09, od 26.05.2011, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2009IKzB466A7>
20. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 538/2014-4, od 16.10.2014, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudskapraksa/VSRH2014IKzB538A4?HighlightQuery=K%5%be+538%2f14>
21. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 791/2013-4, od 26.02.2014., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2013IKzB791A4>
22. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 885/2008-6, od 28.01.2009, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudskapraksa/VSRH2008IKzB885A6?HighlightQuery=I+k %5%be+885%2f08-6>
23. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 931/2008-3, od 12.01.2010., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2008IKzB931A3>
24. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 1049/2009-3, od 27. 01. 2010., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2009IKzB1049A3>
25. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Kžm 30/14-4, od 28.08.2014., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2014Kzmb30A4>
26. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Kžm 52/2014-4, od 20.01.2015., dostupno na <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2014Kzmb52A4>
27. <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/pretraga>